SIMALOEREESCHE TEXTEN

DOOR H. T. DAMSTÉ.

In November 1854 bezocht de toenmalige resident van Tapanoei F. H. J. Netscher «Poeloe Si-Maloe», het «Hog-island der Engelsche zeekaarten».

In zijn dus getiteld opstel (Tijds. I. T. L. Vk. V 403) zegt hij, dat de taal er volkomen gelijk is aan die der Maleiers uit de Padangsche Bovenlanden, waardoor hij gemakkelijk in het bovenlandsch maleisch met de inwoners kon spreken. Verder teekent hij echter aan: «Wel heeft men eene andere taal, bij »hen de landstaal genoemd, doch dit is eene vermenging van »Atjehnees en Maleisch; deze wordt op de Noordoostkust »minder gesproken, dewijl daar geene Atjehneezen gevestigd zijn.»

K. F. H. Van Langen, die in begin 1881 een reis maakte naar Simaloer, meende (Tijds. I. T. L. Vk. XXVII 383), dat de bevolking tot den Niasschen stam zou behooren. Echter sprak zij «eene van het Niasch onderscheiden taal, hoewel vele »woorden op een nauwe verwantschap met die taal duiden.»

In het Tijds. Ind. Aardr. Gen. 1^e jaarg. afl. III bl. 1 noemde Van Langen eene volksoverlevering, verklarend «het vreemde »verschijnsel, dat de bevolking der districten Si Maloer, Tapah »en Lakoön eene geheel andere taal spreekt dan die der districten Salang en Si Goelei, waar het Niasch de volksspraak »is. Ook verklaart zij ons het feit, dat de bevolking van Si »Maloer uit twee hoofdbestanddeelen is samengesteld, de oorspronkelijke bevolking of »aborigenen met eene afzonderlijke »taal en de Niassers, die hun eigen taal spreken. Verwantschap der door haar» (de oorspronkelijke bevolking) »gesproken »taal met eenige andere Indische konden wij niet opmerken, »doch het kwam ons voor, dat vele woorden uit het Niasch »daarin schenen opgenomen. Of dit nu te wijten is aan de vermenging der oorspronkelijke bevolking met de Niassche dan »wel aan hare stamverwantschap daarmede, durven wij niet »beslissen.»

«Sommigen beweren wederom, dat de aborigenen van Si Maloer tot het Gajoesche ras behooren»¹.

Dezelfde auteur schreef in zijn «Atjèhsch Westkust» (T. A. G. 2e Reeks V 511): «Het Simaloereesch is waarschijnlijk een dialect van het Niasch, waarin vele Maleische woorden zijn opgenomen. Hoewel volgens de hier loopende sage de Simaloeërs tot den Gajoeschen volkssam behoren, zoo kunnen zij toch een bewoner der Gajoelanden niet verstaan en schijnt hunne taal zich zelfstandig te hebben ontwikkeld.» Volgde een lijstje van 23 woorden, blijkbaar ontleend aan de taal van Tapah en Simaloer maar niet altijd juist afgebeeld en vertaald.

L. C. Westenink stelt vast in Bijdr. T. L. en Vk. N.-I. LVI 302: dat Netscher verkeerdelijk de landstaal eene vermenig van Atjèhsch en Maleisch noemde; dat een medegenomen Niasser zich niet kon verstaanbaar maken aan lieden van Noord Simaloer, waar volgens van Langen het Niasch de volksspraak zou zijn; en eindelijk, dat de Gajō niet wordt verstaan, maar dat vele eilanders Minangkabausch en Atjèhsch spreken.

Inderdaad, de kennis van Atjèhsch en Minangkabausch is op het eiland algemeen, en met Niasch kan men er niet terecht. Maar juist was van Langen's beweren, dat de bevolking in het Zuiden eene andere taal spreekt dan die in het Noorden.

Het door Westenink gegeven woordenlijstje betreft de «léng banò», de taal van de districten Tapah en Simaloer van de Zuidelijke, tevens grootste en minst dun bevolkte helft van het eiland.

Een uitvoeriger maar weinig betrouwbare woordenlijst is later samengesteld door geëmployeerden van de Java bosch exploitatie maatschappij.²

Van half Maart tot half Juni 1912 verbleef ik te Sinabang als controleur van de toen nieuw geschapen onderafdeeling «Simeuloeë» (Districten: Tapah, Simeuloeë, Leukoeën, Salang en Sigoele, met resp. 1566, 828, 152, 111 en 631, of totaal 3288 mannen, of 5350, 2660, 471, 314 en 2067, of totaal 10.862 zielen)³.

Ook ik heb toen vooral omtrent de «léng banò» gegevens ingewonnen.

¹ Omtrent dat beweren vergelijke men Dr. Snouck Hurgronje: „Het Gajōland en zijn bewoners” bl. 74.

² Over die woordenlijst wordt gehandeld in de Notulen der Vergaderingen van het Bataviaasch Genootschap 1912—1913 bl. 5 en 62.

³ Den 4^{en} Januari 1907 kwamen langs de Zuidkust 1818 menschen door een vloedgolf om het leven.

V. w. b. de taal van Sigoele (inheemsch Sichoelè), de «wali banoeah»¹, was mijn oogst slechts gering. Hoewel de bevolking er zelf meent van Niassche origine te zijn, is in wat ik verzamelde geen Niassche taal te herkennen. Hoe het met Salang en Leukoeën (inheemsch Lèkòn) is gesteld, weet ik mij niet te herinneren. Het woordenlijstje van de Java bosch expl. m^{ij} rekent Salang tot het taalgebied van Tapah en Simaloer, maar van Langen groepeerde het bij Sichoelè, en zoo deed ook l^r Hotz. (Vide onderstaande noot.)

Hieronder wordt enkel gehandeld over de «léng banò» of «landstaal» van Tapah (inheemsch Oelaò of Dèfajan) en Simeuloeë (Atj.), Simaloer (Mal.) of inheemsch: Simoeloel.

Eene geschrevene litteratuur bestaat daarin niet. Er worden kalme minneliedjes gezongen (nanga-nanga). Moeders en zorgzame zusjes zingen wiegeliedjes (ilala). Men geeft elkaar raadsels op (taë-taë, lett. «antwoorden»). Maar vooral zijn het vertellingen (inafi-nañ) waarmee men elkaar den tijd kort; eerstens dieren-verhalen, en verder geschiedenissen van de stamvaderen: Lam-borè^s die het eiland wilde door midden zagen, Lasènga^s die hem zulks belette, Lafòè^s en Lafōng Lasali. Voor ernstiger litteraire genietingen speelt de polyglotte bevolking leentjebuurt bij Atjèher en Minangkabauer.

De intieme vertrouwdheid der Simaloereezen met het Atjèhsch en Minangkabausch is natuurlijk niet zonder invloed gebleven op de landstaal. Deze is als doorspekt met Atjèhsche en nog meer Minangkabausche woorden en vormen. Dat zal er stellig niet op verbeteren, sinds de vestiging op het eiland van hout-aankapondernemingen, het geregeld bezoek tegenwoordig van pakket- e. a. booten, de oprichting te Sinabang van een Gouvernements Inlandsche school, en de vestiging aldaar van een controleur met een staf van Maleische beambten en politie-dienaren.

Waar dus de taal gevaar loopt, is de publicatie van onder-volgende teksten waaruit zij in haar tegenwoordigen staat is te kennen, stellig wel gerechtvaardigd.

Doen we voorafgaan eenige theorie, die voor hen, die in bestuurs- of andere practische betrekking op Simaloer belanden,

¹ Blijkens Not. B. G. 1912—1913 bl. 62 heeft de 2^e luit. Inf. G. D. E. J. Hotz ook van de taal van Sigoele en Salang een woordenlijstje vervaardigd en aan het Bat. Genootschap gezonden.

wellicht van nut kan zijn, om zich op taalgebied vlugger te oriënteeren.

De Simaloerees kent geen eigen letterschrift. In Arabische karakters wordt enkel Maleisch en Atjèhsch geschreven. De eigen landstaal wordt enkel gesproken.

Daarbij valt de meeste klemtoon op de laatste lettergreep, maar belangrijk is hij gewoonlijk niet. In de volgende zinnen heb ik gecursiveerd wat eenige nadruk erlangde:

Nga sara Toeankoe Manggarang èrè, banònè tè^s Poelò Banja^s, mamòti-mamòtijah mè^s Lō^s Simoeloel. Lèntō^s ia è^s ba^s lō^s, nipanggél sagalò radjò-radjò, léngnè: «È^s dè^sō èrè nga^sō fěsang è^s bacha^s banòmè-rè, mièna^s-èna^s a^sō.

Klankwisseling.

Aan het begin van een woord wisselen *f* en *b*; *d* en *r*; *s* en *tj*; en aan het begin ook van een 2de lettergreep wisselen *h*, *ch* en *k*. Fa, fa^s, fa^sal, falōng, fanò, fèl, fěngi, féré, foeha, zouden meer beschaafd en ouderwets klinken dan ba, ba^s, ba^sal, balōng enz. In dezelfde verhouding zouden staan raī, ralan, ran, rēman, rò^s, roema^sar enz. tot daī, dalan, dan enz.; evenzoo chaē, chēbau, oechoen, chachan enz. tot kaē, kēbau, kōn en kahan. Men hoort echter het zoogenaamd fijne en grove overal dooreen gebruiken, dus groot schijnt het verschil niet te zijn.

Lettergrepen die soms open zijn, worden een ander maal gesloten met een geaspireerde *h*; en vaak opent of sluit men een met een klinker beginnende of eindigende lettergreep met een sterk geprononceerde gutturale *k*, en laat dat een volgend maal weer na. Zoo is tainèh = tai^snè = zijn hoogte of de hoogte ervan. Tainèh zou men meer zeggen in het district Tapah, terwijl tai^snè meer Simaloereesch zou zijn; maar niet steeds zijn die verschillen te verklaren enkel uit een verschil in landaard. Eén zelfde spreker laat zich betrappen op dergelijke — ik zou haast zeggen: inconsequenties, want de variaties kwamen mij voor te zijn geheel willekeurig. Verschil in beteekenis als gevolg van het al dan niet gebruiken van *h* of ^s liet zich voor mij niet ontdekken, evenmin als een regel volgens welke zou worden tewerkgegaan.

De uitgang *-as* wisselt met *-aj* of *ai^s*. Zoo hoort men toeas, lēpas, atas, fōras, nas, naast toeaj, lēpaj, a^staj, bōraj, naj.

Ò wisselt met *ě*: Mòn, gevolgd door ng, geeft, waar de klemtoon steeds valt op de eindlettergreep begrijpelijkwijze mèněng. Naast mamòlěng hoort men mamělěng. De samenstelling dò-fěngi geeft dòfòngi.

Voorbelden dat de ò naburige klinkers overweldigt vindt men in mòrò⁵i = mèrò⁵i, oewòlòfil = oewila òfil (denk ik ten minste).

Dat *ě* verandert in *é* of *i* ziet men in fěl, waarvan is afgeleid òfél of òfil.

Aan het eind van een woord verandert *è* bij aanhechting van *ng* soms in *é*; zoo wordt jè: jéng, nè: néng.

Ook met *i* is dat somtijds het geval: fěngi wordt fěngéng, achi: achéng.

Aè, ai, en ia worden vaak saamgetrokken tot *è*: Daifa⁵ = dèfa⁵, mainihi = mènihi, maè = mè, siamònan = sèmonan, dia⁵òh = dè⁵òh, nialinafian = nialinafèn.

Van omzetting van klinkers uit verschillende lettergrepen levert een voorbeeld: Sòdibòngi, van sidòfòngi = eergisteren.

Werkwoordvervoeging.

Stamwoordelijke werkwoorden worden vervoegd, d. w. z. zij laten zich tot één verbinden met de ervoor geplaatste persoons-exponenten.

	Pers. voor- voegsel.	Overeenkomstige pers. vnw.	Overeenkomstige bezitt. vnw.
1 ^e pers. e.v.	<i>oe-</i>	a ⁵ ò(h), ia ⁵ ò(h), dè ⁵ ò(h)	-ò(h), -gò(h) ¹
m.v. excl.	<i>mai-</i>	ami, djami, diamā ⁵ i, dè ⁵ mai	-ma ⁵ i
incl.	<i>ta-</i>	ita, dita	-ta
2 ^e » e.v.	<i>moe-</i>	⁵ ò, diò	-mò
m.v.	<i>mi-</i>	amè, diamè	-mè
3 ^e » e.v.	<i>ni-</i>	ia, isè, disè	-nè ²
m.v.	<i>da-</i>	sira, isira, disira	-da

¹ Tusschen een op een klinker eindigend woord en het daaropvolgend bezitt. v.n.w. 1° p.e. v. -òh of -gòh wordt ingeschoven de neusklank *ng*, terwijl vòór -ta het woord wordt gesloten met een *n*. Veelal gaan die nasalen vergezeld van een gutturale *k*, die soms er vòór komt en soms er achter.

achingòh = mijn broer

ajang⁵gò = mijn vader

loemangòh = mijn huis

ajanta = onze vader

tidaònggòh = mijn verzoek

aratònta = ons bezit

aratòng⁵òh = mijn bezit

radjò⁵nta = onze vorst.

ata⁵nggò = mijn menschen

² -nè fungeert soms ook als nadrukwijzer. Verrijkt met den nadrukwijzer -ia, wordt de combinatie -nè-ja soms samengetrokken tot -nja:

alal chlěng-chlěng-nja = de mosselschelpen.

Oechaj	= Ik wil niet.
Oeprang [°] ò	= Ik beoorloog u.
Maitoe [°] as [°] ò	= Wij laten u los.
Taba ja radjò [°] nta èrè	= Wij stellen hem aan tot onzen vorst hier.
Moeda sioe [°] antë [°] , moean;	
moeda na [°] , moean	= Wilt ge straks eieren, ge eet ze; wenscht ge kiekens, ge eet ze.
Mitoe [°] as a [°] ò	= Laat mij los.
Ara mila?	= Weet gij lieden ervan?
Nijòb angèn	= Het waait.
Fadò nitaë wòñèja	= Hij antwoordde niet, haar broer.
Nianëngiah	= Hij zweeg.
Nintò [°] ò	= Hij slaat u.
Daòlëng mè [°] loema	= Zij keerden huiswaarts.
Dana [°] eun annèja	= Zij dienden op zijn eten.

Uit de gegeven voorbeelden blijkt, dat zoo bedrijvende als onzijdige werkwoorden worden vervoegd. Straks zullen we zien, dat de afgeleide causatieve *a*-vormen mede worden vervoegd.

Onvervoegde werkwoordstammen worden aangetroffen als gebiedende wijs:

Toe [°] as a [°] ò!	= Maak mij los!
Ba òkòm, ba adat è [°] baha [°] banòja!	= Vestig godsdienst en adat in het land!
Abé [°] èlè [°] saò taoengi!	= Neem een zak!
en als onbepaalde wijs in het verband van een gebod of verbod:	
Alé <i>filang</i> kōn anasaja!	= Ga tellen de nangka-pitten!
Naè <i>fěle</i> fōras satoedoe [°] !	= Ga koopen een beetje rijst!
Nè <i>toetō[°]</i> mè rò [°] i è [°] T. M.!	= Ga het vragen daar aan T. M.!
Nè mōn <i>sibō</i> manò [°] èdè!	= Ga s.v.p. weggagen die kippen!
Féré ndō <i>tarén²</i> tè [°] èrè!	= Ge moet niet telkens weggaan van hier!

In de gebiedende wijs kan het stamwoord ook het persoonlijk voorvoegsel 2e persoon hebben:

Mitarén amè!	= Blijft gijlieden achter!
Mitoe [°] as a [°] ò!	= Laat gijlieden mij vrij!

Een stamwoordelijk werkwoord, dat onvervoegd geregeerd wordt door een eraan voorafgaand of meestal erop volgend

persoonlijk voornaamwoord of ander onderwerp, schijnt wel steeds aan het Maleisch of Atjèhsch te zijn ontleend:

È^s dè^o èrè, *doedō^s* a^o sèngang

sa^a è^abaha^s banò èrè

= Ik, ik woon ambteloos in dit land.

Nganga ba^s ò *pisajò^s* è^s dè^o

= Zoo ge me niet vertrouwt.

Nai^s ja sa^a mè bacha^s kapaliah

= Hij klom het schip binnen.

Toerōn ia sa^a òèngia mèria ^sōn

= De moesang daalde omlaag.

Timboel ia dòⁱ banòn Malajoe

= Hij komt op daar in het Mal. land.

Hawél ia èlè^s nè^{nè^s Nja^s Kandaja}

= Hij huwde met Nja^s Kanda's grootmoeder.

Of het zijn woorden die wij geneigd zouden zijn als werkwoorden te beschouwen, maar waaraan de Simaloerees niet het begrip eener werking of verrichting hecht:

Bēsang sa^a achinèja

= Zijn zusje kwam.

Léng sa^a achinèja

= Zijn zusje sprak.

Léntō^s dòⁱ, nitoetō^s è^s L. L.

= Daar aangekomen, vroeg hij aan L. L.

Masaré^s ia nà falōngia è^s ambé^s nè

= Alles raakte den reiger op zijn vleugels.

Ma- vormen.

Met het prefix *ma-* worden woorden gevormd, die soms als naamwoorden, soms als deelwoorden zijn te beschouwen:

a. van adjectieven:

ma-itō-itō

= kleintjes, zachtjes.

ma-fël

= groot.

ma-toeha

= oud.

ma-ré^sén

= goed, mooi.

ma-ètēm, mètēm

= zwart.

b. van substantieven: (het afgeleide naamwoord beteekent «met ... wat het grondwoord aangeeft».)

ma-oetoe^s

= met een gat.

ma-oemoer

= met een leeftijd, op een leeftijd van, oud.

ma-sala

= met schuld, schuldig, zondig.

c. van woorden met verbale beteekenis:

ma-toeas

= afgeloopen.

ma-toetoes

= afgebrokkeld.

ma-toetōng

= aangestoken.

ma-ta^soe

= in rust.

Deze *ma*-vormen schijnen wel gelijksoortig met de navolgende *mal*-afleidingen :

a. van adjectieven :

mal-ahéli	= verschrikt, (naast <i>machéli</i>).
mal-angoei	= aangebrand.

b. van substantieven :

mal-akoei	= met vuur (zijn), in brand, brandende.
mal-ana ^s	= met kinderen (zijn), kinderen hebbend of krijgend, barende.
mal-ahi	= met broeders (zijn), broeders hebbend of krijgend, verbroederd.
mal-aloecha ^s	= met een pagaai zijn, pagaaiend.
mal-inafi	= met een verhaal zijn, verhalend.
mal-oejoel	= met spruiten zijn, spruiten hebbend of krijgend.
mal-ëlër	= met wortels zijn, wortels hebbend of krijgend.
mal-oeloet	= met gom zijn, plakken (intr.).
mal-falihi	= met gras begroeid zijn.
mal-fanò	= met een land zijn, tot land hebbend, thuis-behoorend.
mal-fatō ^s -fatō ^s	= met hoopen zijn, in of bij hoopen.

c. van verbaal-woorden :

mal-asét-asét	= volgende, «entlang», (terwijl <i>masét-masét</i> = steeds.)
mal-afén	= mede gaand, (naast <i>mafén</i> .)
mal-ajam-lajam	= spelend.
mal-iōb	= blazend.
mal-oepa ^s -loepa ^s	= springend.

In dit verband dienen ook genoemd :

mang-aò	= dorstig.
mang-oera	= jong.
mang-ida	= verlangend.
mang-ila	= wetend.
mang-òlëng	= terug, huistoe.

Verder :

man-siloel	= spuwend.
man-tjòlan	= roeiend.
man-tai-tai	= poepend.
man-tètèhëm	= kuchend.

de uitdrukkingen:

man-sasachoeli	= nu en dan.
man-sara-sira	= ieder een.
en de deelwoorden, aangevende een wederkeerige handeling of een doen om het zeerst:	
man-si-boeha	= (iemand) opzoekend, elkaar ontmoetende zijn.
man-si- ^s ntoe ^s	= elkaar slaande, vechtende zijn.
man-si-jòjòs	= elkaar afrossende zijn.
man-si-ibò-ibò	= elkaar verdrietende zijn.
man-si-tarén-tarén	= elkaar verlatend.
man-si-toea-toea	= doende wie het oudste is.

Het prefix *ma-* wordt ook geplaatst voor transitieve verbaalen.

Begint het verbaalwoord met *ch*, *h*, of *r*, dan krijgt het enkel *ma-* voor zich:

ma-chawal an	= voedsel zoekende (zijn).
ma-hoekoer fò nòl	= klappers raspende (zijn).
ma-rada ^s ata	= op de jacht (zijn) naar menschen.

Begint de verbaalstam met een *klinker*, dan wordt de *ng* ingeschoven:

ma-ng-an lajap	= rijst etende zijn.
ma-ng-inòm òj ^s	= waterdrinkende, het drinken van water.
ma-ng-antjan bëti	= een kist dragende of te dragen of het dragen van een kist.
ma-ng-èna ^s -ng-èna ^s banò	= het land bekijkende.

Is de beginklank *s* of *t*, dan komt daarvoor in de plaats de *n*:

ma-nasai è ^s nèn	= kleeren wasschende, van sasa.
ma-noengkoel	= wekkende, » soengkoel.
ma-nidaò ampōn	= vergeving vragende, » tidaò.
ma-noengkal	= kokende, » toengkal.
ma-nété ^s	= dragende, » tété ^s .
ma-noetō ^s	= vragende, » toetō ^s .
ma-narén	= verlatende, » tarén.

Voor beginletters *b*, *f*, *p*, treedt de *m* in de plaats:

ma-majar	= betalende, van bajar.
ma-moeha	= vindend, ontmoetend, » foeha.
ma-ma ^s al	= wachtende (zijn), » fa ^s al.
ma-mati	= rijst snijdende (zijn), » fati.

ma-mòt	= stelende (zijn),	» fòt.
ma-mantjōng	= houwende, te houwē,	» pantjōng.
ma-malènta	= besturende,	» palènta.
ma-malé-malé	= uitscheldende,	» falé.

Toch: ma-m-pòlèh = cureerende zijn, dokteren, van pòlèh. Mogelijk omdat dit woord aan het Atjèhsch is ontleend? (Atj. poeléh = hersteld, genezen.)

Zoo vindt men naast «mamajar» ook wel «mambajar».

Oem-vormen.

Er zijn ook deelwoorden, afgeleid van stamwoordelijke werkwoorden (en *ma*-vormen?), door invoeging van *oem* na de eerste medeklinker, c. q. na verdubbeling van de eerste lettergreep, of, als het woord begint met *m* of een vocaal, door voorvoeging van *oem*-:

choemasah	= arbeidende (zijn).
choemoedoeng	= hard loopende, vliedende, vluchtende (zijn).
toementel	= bevende (zijn).
hoemè-hoemè	= fluisterende (zijn).
doemè	= badende (zijn).
loemangòj	= zwemmende (zijn).
loemala ⁵ -la ⁵ -ò	= wandelende (zijn).
toemata ⁵ eng	= zittende, gezeten (zijn).
oemabang	= vliegende (zijn).
oema ⁵ ong	= roepende (zijn).
oemédě ⁵ -idě ⁵	= staande (zijn).
oemehem	= lachende (zijn).
oemělah	= sprekende (zijn).
oeměnggě ⁵	= schreiende (zijn).
oemibò	= bewogen (zijn).
oemoeta	= brakende (zijn).

Die *-oem*-vormen schijnen dus wel den toestand van een persoonlijk of dierlijk onderwerp te beduiden, voor wat betreft deszelfs fysieke of psychische verrichtingen, uitingen of gewoonten.

Toch — ik vond drie *oem*-vormen van een ander karakter:

oemafa⁵, vermoedelijk te verstaan als «niet zijnde», «mankeerend», van *fa⁵* = niet.

oemalòri } = zijnde opdat, het is opdat, van *òré* = opdat.
oemangòri }

Voorbeelden:

Ararōja singaoetòlòng 'ò? *Oemafa*^s balandjò? = Waarmee is het dat ik u kan helpen? Mankeert het aan geld?

Ba rasòb saò lëbangi banòng^sō, *oemalòri* masaél mamantjōng è^s de^sō = Laat hen graven een put als plaats voor mij, opdat het gemakkelijk zij mij te onthalzen.

Nga sènoe^s ba^s niba Si Kandang, miatoe^s mèria è^s Sinafang, *oemangòrija* oekoerōng = Als straks Si Kandang (de zaken) niet geeft, rapporteert gijlieden dan naar hier te Sinabang, opdat ik (hem) opsluite.

Doema^sar = nu, tegenwoordig, schijnt ook wel tot de hier bedoelde *oem*-vormen te behooren.

A-vormen.

Het prefix *a-*, c.q. gevolgd door *l* of een *nasaal*, schept, al dan niet in verband met een suffix *-an*, vervoegbare werkwoorden van een causatief karakter:

a. van adjectieven:

Ni-a-dé^sén matoe^saj masihédia = Hij voltooide de moskee.

Ni-a-dé^sén sira radjò Aloejania = De radja van A. verzoende hen.

b. van substantieven:

Oew-a-toefafa-n chabau = Ik zend een buffel.

Ni-a-toefafa-n soerat = Hij zendt een brief.

Oew-al-inafèn }
Moe-al-inafèn } = Ik, gij, hij vertelt.
Ni-al-inafèn }

Al-isi = laden, vullen.

Ba^s ō ni-a^sl-oewi... = Moge ik worden gelijk...

c. van werkwoorden:

A-tërè^s a^sō kapoetoesan silè^s = Leer mij de eindwetenschap van het schermen.

Soeratia ni-a-bang-an angèn = Den brief heeft de wind doen vliegen, d. i. de brief is weggewaaid.

Ana^s manò^s ni-a-bang-an majang = Het kuiken, daarmee is de kiekendief weggevlogen.

Oew-a-choedoeng ia inan sioe^s = Ik schaakte haar zoo juist.

Oew-a-idè^s a^sō è^s dèta^s batoe = Ik ga staan op een steen.

Oew-a-ta^sëng a^sō = Ik zet mij, ik ga zitten.

Ni-a-ta⁵əng radjò darò = Hij stelde aan twee vorsten.
 Ngamang rai⁵òh moe-a-la⁵ò, alé = Mits ge u zelf kunt doen loopen

d. i.: mits ge op uw eigen beenen kunt loopen, kom dan maar mee.

Mè ni-a-lèkò teungkoeja ataja = De teungkoe ging de lieden verzamelen.

Loema atajè moe-al-ilèi è⁵ diò? = Weet ge waar die man woont?

Ngang oew-al-ilèi! = Ik weet al waar!

(ilèi = ila è⁵i = weten waar. Verg. het Atj. «toepat».)

De⁵ò fa⁵ania oew-òl-òfil = Ik ken hem niet.

(òlòfil = ila òfil = weten hoeveel of hoogroot = kennen.
 Verg. het Atj. «toe⁵ðh».)

Ni-ang-ilil-ngilil oeloet anasaja = Hij deed afdruipe de nangkagom.

Ta-a-mòlèng è⁵ isè banò èrè = Geven we hem over dit land.

Ta-an-soesoer mè⁵ rò⁵i è⁵ S. = We geleiden elkaar naar S.

Ni-an-simèngèlan è⁵ ata = Hij maakte ruchtbaar aan het volk.

Van zulke causatieven laten zich door voorvoeging van *mang-*deelwoorden vormen:

Mangamòlèng = Overgevende (zijn).

Mangadé⁵én = Makende (zijn).

Mangalèkò = Verzamelende (zijn).

Daifa⁵ ia mangersala ana⁵ banò = Hij mag niet straffende zijn de landskinderen.

Danèng ami mangatoefafan-toe- = Lang zijn we brieven zende fafan soerat
 fafan soerat = dende geweest.

De vorm mamòlèng = overgegeven, zou het vermoeden kunnen wekken, dat van de bovenbedoelde, causatieven ook *ma-*vormen bestaanbaar zijn:

Mamòlèng è⁵ diò banò èrè = Overgegeven aan u is dit land.

En daarop voortbouwend zou men er toe kunnen komen te twifelen, of malèkò = verzameld, maré⁵én = verzoend, enz. enz. mogelijk ook *ma-*vormen zijn van causatieven.

Om causatieven te vormen is het prefix *a-* niet steeds onontbeerlijk.

Soms gebeurt dat enkel met behulp van het suffix *-an*:

Oefaléwan batoeja = Ik kantel den steen.

Moelèwan moea⁵ta⁵an = Ge moogt (het land) afdrijven of droogleggen.

Hier zij nog de aandacht gevestigd op de van causatieven afgeleide naamwoorden:

Oebah fachōng *amajaranneh* = Ik geef tabak in betaling.

Abé^s òj^s *anasajan* ènènōh = Haal water tot wassching van mijn goed.

Ana^soan = Om te doen stilliggen, rust-plaats, halte, haven.

Tal van bijvoegelijke naamwoorden vertoonen het voorvoegsel *a-*:

a-taré	= lang,
a-fitē ^s	= kort,
a-tas	= hoog,
a-tēloe-tēloe	= laag,
a-raò	= ver,
a-kēn	= nabij,
a-fēl a-fēl	= met velen, talrijk, van fēl = groot,
a-fēla ^s	= breed,
a-lēfò	= groot,
a-facha ^s	= diep, van bacha ^s = in, binnen,
a-lafaj	= vrouwelijk,
a-fòrat	= zwaar.

Zonder het prefix *a-* ziet men die woorden veelal in verband met het bezittelijk voornaamwoord 3e pers. e.v. *-nè*:

Òfēl taré-nè? = Hoe lang is het?

Òrònè raò-nè? = Hoe ver is het?

» tai-nè? = Hoe hoog is het?

Bēnējēh = bēl-nè-jē = Zoo veel of zoo groot als dat.

Èna^smòn lēfò-lēfò-nè chapaliah! = Kijk eens wat groote schepen!

Voor het accidenteel passief heeft men:

a. een *ta*-vorm:

Tapékéria sa^sa òèngia = de moesang dacht, kwam op de gedachte.

Oewijè tarénè ata fa^sdōja ta-bēnēm mang léw loan = Zoo lange kerel gaat niet kopje onder, zoo overstekende de rivier.

Mèsa ba^sērē tantarén = Niet een was er overgebleven.

Oechaj tantarén è èrè = Ik wil niet achterblijven hier.

Talfaléw alé^s batoeja = De steen was omgekeerd.

Talòjòl = Uitgegleden.

b. een *mi*-vorm:

Mièna^s-èna^s a^sō = Ik kijk zoo wat rond.

Tè èrè ba^sdoe miram oelaò S. = Van hier is het eiland S. niet te zien.

Saò saò ratoe^s mina^seun saò

ingkan lajap = Per vorst viel er op te brengen een bord rijst.

Mibēlah = Gespleten.

c. een *a*-vorm misschien? of hebben we enkel te doen met verleden tijds- of toestandsaanduidingen van anderen aard in:

Anan moefoe^sai fintoe? Ba^sdō

nga oefoe^sai. Afoe^sai maoewi! = Waarom hebt ge de deur geopend? Ik heb ze niet geopend. Ze is van zelf opengegaan.

Chapalia ngang afoengkar = Het schip is al vertrokken.

De^sō ngang afēlah-fēlah oeloe-
ngōh

= Mijn hoofd is heelemaal stuk.

De optatief wordt uitgedrukt door *ba* (= geve!), gevolgd door den persoons-exponent 3^e p. *ni*- of *ra*-, soms als zoodanig, soms naar het mij voorkomt meer als nadrukswijzer:

Ba ni tantoe! = laat het vast staan!

Ba ni mali! = dat hij kome!

Ba ra mēria! = mogen zij hier komen!

Ba ni naoe! = laat hem! hij ga zijn gang maar!

Ba ni samò ratibtah! = laten we in de maat ratib!

Fa ja nitarén è^sèrè! = hij blijve hier achter!

Ba ni féréw masō^s! = laat hij niet binnenkomen!

Ba^s ō niīla^s bòja! = ik moge worden opgehaapt door de krokodillen!

Ba^s ō ni mataj, maè ma^so = al moet ik het besterven, ik ga toch.

Ba^s ò ni mataj è^s ba^s òj^si! = moge je sterven in het water!

Ba^s ō ni a^sloewi tēlan si ma-
toetoes èrè!

= moge ik worden als deze afbrokkelende oeverwand!

Bovenstaand *ba* wordt gemist in de volgende voorwaardelijke zelfvervloeking, die een *ba^s* bevatten, dat «niet» beteekent:

Ba^s ò nihawan Ala ta^sala! = Niet mij vergezelle God!

Ba^s ò nichawan kiramat nènè^stah

Gěmò alè^s nènè^sta è Oedjoeng! = Niet vergezelle mij de heiligheid
van onzen voorvader «de dik-
ke» en van onzen voorvader
aan de Oedjong!

Ba^s ana^s ò kakal bakal è dèta^s

dōnia!

= Mogen mijn kinderen niet be-
stendig zijn op deze wereld!

De tijd, waarop of waarin de werking of verrichting plaats vindt, blijkt nimmer uit het werkwoord alleen, maar moet worden opgemaakt uit de zin. Soms wordt zij ook wel uitgedrukt met behulp van bijwoorden,

a. voor den verleden tijd: *ngang*, *nga* of *a*:

Ngang nifachai fa^sdōnè = Hij heeft zijn jas al aangetrokken.

Nga niabé^s aratōnta = Hij heeft onze goederen genomen.

Aratōnèja masarè^s a niabé^s si-

mamòt

= De dieven hebben al zijn goe-
deren weggehaald.

Ngang òh chawél? Ngang! = Zijt ge reeds gehuwd? Reeds!

b. voor het tegenwoordige: *bětěng* of *fětěng*, d. i. bezig met:

Ia èdè achajmòh ja fětěng nian

chabaò

= Ginds uw rijst, zij is bezig te wor-
den opgegeten door de buffels.

Loemamò bětěng nitoetoeng = Hij is bezig uw huis in brand
te steken.

Nga^si sara teungkoe, nga fě-

těng ia mangadji

= Daar was een teungkoe die was
bezig te mangadji.

c. voor den toekomstigen tijd: *sioe^s*, *sloc^s*, *sěw^s*, *siñoe^s*, *tjènoe^s*, *sènoe^s*, *sinoe^s*, dat als ons «straks», zoo in verleden als toekomst kan wijzen:

Loemanèja séoe^s nitoetoeng = Straks steekt hij zijn huis in brand!

Sènoe^s nifoeno^s ò toeankoe èdè = Straks zal die toeankoe je nog
dooden.

Sènoe^s pantjōng mang a^s ò

ngang lěntō^s dòfōngi

= Straks onthals mij maar, als ver-
streken zijn twee nachten.

Ook met behulp van het werkwoord *maè* of *mè*, d. i. gaan, laat zich de toekomstige tijd uitdrukken:

Rè^éō mè a^éō mangadji = Ik, ik ga mangadji.

Itaja-taja manti sènga mè prang? = Welke manti's trekken ten strijden?

È^éisè èdè mèngia mërè^é = Hij gaat slapen.

Tijdsbepalingen.

Dag	= balal, falal.
nacht	= bēngi, fēngi.
over dag	= falal fanòh.
's nachts	= fēngi fanòh.
middag	= techēl falal.
midnachts	= tenget bēngi.
's ochtends vroeg	= mèlafē ^é .
» heel vroeg	= mèlafē ^é la ^é òn.
tegen den middag	= lēpaj ^é ataj ^é balal.
's namiddags	= atēlō ^é -tēlō ^é falal, mata balal ngang atēloe-tēloe.
's avonds	= ngang sandjōh.
nu	= (si)doema ^é ar.
vandaag	= bala(l) èrè.
gisteren	= sòri falal.
eergisteren	= sòdibòngi, sidòfòngi.
morgen	= dēman, rēman.
overmorgen	= dōfòngi.
overovermorgen	= tēloēfēngi.
vannacht, afgelopen nacht	= sòlafi.
» komenden nacht	= sioe ^é bēngéng.
een oogenblik	= sachadjab.
zooeven	= isachadjab èrè, $\left. \begin{array}{l} \text{ina}(\text{ngē})\text{èrè, inā} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{sioe}^{\text{é}}, \text{séoe}^{\text{é}}, \text{séw}^{\text{é}}, \\ \text{siēnoe}^{\text{é}}, \text{tjēnoe}^{\text{é}}, \\ \text{sinoe}^{\text{é}}, \text{sēnoe}^{\text{é}}. \end{array}$
straks	= sioe ^é , sēnoe ^é .
vroeger, eer	= mòn, amòn, amònan, ina(ngē)èrè.
eertijds	= sēmònan.
begin, in den beginne	= oenèn-oenèn, amònan-mònan.
dán eerst	= ènēng masènoe.
daarna	= sioe tèle oeri, tèlewi sioe ^é .

tijdsduur	= dan, ran.
lang(durig)	= dan(ěng). (Daněngia la ^s on mē ^s = zeer lang slaapt hij.)
na verloop van tijd	= dan-dan sa ^s a.
geruimen tijd daarna	= dan-dannè tènè ^s i.
hoe lang (woont ge daar al?)	= òfélěng danmòh rò ^s i?
wat lang hebben we elkaar niet ontmoet!	= òfélěng dannèh ba ^s ita mansi- boeha!
terwijl	= dang, bětěng, fětěng.
reeds, al, afgelopen, voorbij	= ngang.
nog niet	= bachaj, ba ^s doechaj.
nooit	= ba nèchoe.
nog nooit	= ba ^s doe nèchoe.
steeds	= mamasét-masét.
deze keer	= isachoeli èrè.
nu en dan	= mansasachoeli.
over . . . dagen	= lěntō ^s . . . fěngi, oemor . . . fěngi.
van — tot —	= antèni tè ^s — lěntō ^s è ^s —.
van deze wereld tot in het hiernamaals	= tè ^s doenia èrè (lěn)tō ^s dò ^s ahirat.
maand	= bawa.
jaar	= taōn.
wanneer?	= ěngkan? ěngkaněng?

Aanwijz. en Betrekk. v.n.w.; Nadrukswijzers en
Lidwoorden.

De aanwijzende voornaamwoorden zijn: *èrè*, *jè* en *èdè*.

Èrè duidt op personen of zaken, die de spreker zich voorstelt tot hem, 1^{en} persoon, te staan in eenige betrekking, van tijd, plaats, bezit, of als voorwerp van zijn gesprek of zijn gedachte. (Verg. Dr. Snouck Hurgronje's Atjèhsche Taalstudiën.) *Jè* en *èdè* duiden waarschijnlijk op personen of zaken, welke naar sprekers voorstelling in betrekking staan tot den toegesprokene (2en) of tot een 3en persoon, en zijn vaak met «die» en «gene» te vertalen; maar het verondersteld verschil wordt niet steeds in acht genomen:

È ^s dè ^s ō èrè	= Wat mij betreft, ik.
Djami è ^s èrè	= Wij hier.
Soempama ^s i èrè	= Deze onze eed.

Ata roema ^s ar èrè	= De menschen van tegenwoordig.
Diamèjèh	= Gijlieden daar.
Béré angafan atajè	= Verkoop die menschen (van u) niet!
Òmaè moeabé ^s lajap fèlnèjèh?	= Waarheen brengt ge rijst zooveel als dat? d. i. als ge daar bij u hebt.
Bènè { rèh jèh	= Zooveel als { dit. dat.
È ^s isè èdè	= Hij.
Disira èdè	= Zijlieden.
Wachan wèrè, niachan wèdè	= Ik zeg zus, hij zegt zoo. (Wèrè of oejèrè = oewi èrè = deze wijze. Wèdè of oejèdè = oewi èdè = gene wijze).
Oejèdè oejèrè raï	= Het kan zus, het kan ook zoo.
È ^s èrè	= Alhier.
Tè ^s èrè, tè dia	= Van hier.
Mèria (= mè-èrè-ia?)	= Naar hier.
Dò ^s i, rò ^s i, è ^s isè	= Daar.
Tè dò ^s i, tè isè	= Van daar.
Mè rò ^s i, mè isè	= Naar daar.
Ia ^s èrè	= Deze of dit hier; alhier.
Ia rò ^s i, ia ^s èdè	= Die of dat daar; aldaar.

In diverse samenstellingen laten voornoemde aanwijzende voornaamwoorden zich vervangen door *i*, dat vermoedelijk als neutraal aanwijzend voornaamwoord moet worden opgevat:

Ia ^s ih	= Deze of dit hier, die of dat daar.
Bènèi	= Zoo veel als dit, dat.
È ^s ih	= Hier, daar, er.
Loema atajè moealilèi è ^s diò?	= Het huis van dien man, weet ge het «er» (daarvan) gij? d. i. Weet ge waar die man woont?
Ngang walilèi	= Reeds ik weet het «er».

Zoo *i* een woord voorafgaat, laat het zich beschouwen als nadrukswijzer of betrekkelijk voornaamwoord:

Ia ^s ō	= Ik.
Isachoeli èrè	= Déze keer.
Isachadjab èrè	= Dít oogenblik.

- Isaò fanòì = Zeker land. (Mal. Jang saboeah negri.)
 Kampōng isawi (i-saò-i) = Die zekere kampong. (Mal. Kampong jang saboeah itoe.)

Meer zelfstandig bestaan als betrekkelijk voornaamwoord heeft *i* in den vorm *si*, met varianten *sjè* (= *si jè?* = jang itoe?), *sè*^s of *sè*, *sjì*, *tji*^s enz. *Isè*, *disè*, *risè* = hij. *È*^s *isè*, *tè* *isè*, *mè* *isè*, zie boven.

I verrijkt met *a* geeft het als nadrukswijzer, lidwoord en persoonlijk voornaamwoord 3e persoon fungeerend *ia* of *ja*, waarvan *jang* en *djang*:

- Kaka^snè ana^stiō^sia sènga si-
 laéja = de oudere van *de* muizenkinderen
 welke mánnelijk was.
 Nai^sja sa^sa mè bacha^s kapaliah = hij klom *het* schip binnen.
 Èrèja *djang* damòlèng è^s dè^sō
 banò èrè = hoe *zij*, ze gaven mij over dit land?

Dat *ia* vindt men ook als bestanddeel van de bijwoorden van plaats:

- Ia èrè, dja^sèrè, jangè^sèrè,
 Ia rò^si,
 Ia èdè, jangè^sèdè, djangè^s èdè, djangèdè, janta^sèdè,
 Ja^si, jangè^si, janta^si, djangènta^si.

Hebben we bij de substantieven *inafi-nafi* = vertelling, *inènawawa* = ziel, *inihi* = droom, *ina* = het voorbije, *inafa* = rijstveld, *inambōnè* = bezitter, *inahi* = jongere broer, te doen met een prefix *in-*, overeenkomend met het infix *-in-* in de woorden *tinafa* = rijstveld, *binor* = pap, *sinoetoeng* = geroosterde spijs; of heeft men te doen met den nadrukswijzer *i*, gevolgd door een neusklank, als band met het volgende woord? Zoo «*inahi*» = ahi, in «*Si a^sa a^sō, inahi^sō*» = de oudere broer ben ik, de jongere gij.

Telwoorden.

Men beweert verschillende telwoorden te bezigen naar den aard van de getelde zaken. Ook zouden vrouwen weer eene eigene telmethode hebben. Wel beschouwd zit het verschil echter meer in de voorvoegsels en aanhechtsels der telwoorden, welke i. h. a. zijn: voor menschen het pronominale prefix 3^e

pers. m. v. *da-*, voor dieren het achtervoegsel *-siha*, en voor zaken en vogels en visschen het dito *-fò* (d. i. «vrucht»). Vrouwen houden bovendien vast aan de telling *òloe*, *siwa*, *oeloe* voor 7, 8, 9, waarvoor de mannen naar Maleisch voorbeeld *salapan*, *sambilan*, *sapoeloe* zeggen.

Vrouwen tellen: *sara*, *doea*, *těloe*, *at*, *lima*, *ěnēm*, *itoe*, *òloe*, *siwa*, *oeloe*.

Menschen worden geteld: *měsa* (hoewel «geen een», niemand = *ba'sara* of *ba'doe sara*), *darò*, *datěloe*, *dahat*, *dalima*, *danēm*, *daitoe*, *salapan*, *sambilan*, *sapoeloe*.

Dieren: *sara*, *roea*, *tělòsiha*, *akasiha*, *límasiha*, *něměngasiha*, *itoe ngasiha*, enz.

Dingen en vogels: *saò*, *doefò*, *těloefò*, *ataò*, *limafò*, *němafò*, *itoe fò*, *salapan*, *sambilan*, *sapoeloe*.

Verder ben ik tegengekomen:

<i>Sangaōn ifan</i>	= Een sirih-struik.
<i>Sachō^s padan</i>	= Een plan, een verleidelijk voorstel.
<i>Dō falal</i>	= Twee dagen.
<i>Dòngawan ě^s nèn</i>	= Twee stukken goed.
<i>Balaloe ara fa'ania</i>	= $\pm$ 10 jonge klappers.
<i>Sahoeli ě^s diò, sapoeloenga- hoeli ě^s dē^sō</i>	= één keer (wenscht) gij (het), tien malen (wensch) ik (het).
<i>Daïtoe antafan</i>	= $7\frac{1}{2}$ (mensch).
<i>Oeba^s isē radjònē dō^s itilōng banò èdē</i>	= ik stel hem aan tot vorst van de helft van dat land.

Ook *iha* = hoeveel, krijgt een voor- of achtervoegsel, verschillend naar den aard van het onderwerp: *Ihaò loema* = Hoeveel huizen? *Ihaò nasia* = Hoeveel visschen? *Ihasicha kabaò* = Hoeveel karbouwen? *Daïha sira atajē* = Hoeveel menschen?

Hoeveel	= <i>Iha, òfél.</i>
Veel	= <i>àfél.</i>
Velen	= <i>àfél-àfél.</i>
Weinig, weinigen	= <i>éché^s.</i>
Een weinig	= <i>saché, satěpé.</i>
Meer	= <i>oelangaj, ma^s loelang, maïhaj.</i>
Minder	= <i>asèb.</i>
Nog minder	= <i>asèbaj.</i>

Inafi-nafi òèng alè^s balōng.

Nga sara òèng èrè, nga ja è^s-baha^s i-saò fanò-i.

Ma-toeas-i sa^sa è^s-baha^s kampōng i-sawi sè-mòn-an rami tèhër ata è^s-baha^s kampōng i-sawi; djadi sa^sa tèkèdir oelahoe ta^sala ata è^s-baha^s kampōng i-sawi nga sira matòt ni-sabét karoeda; mèsà ba^s-èrè tan-tarén, matòt sira ma-sarè^s. Ma-toeas-i sa^sa bèsang-ia òèng inan-sinoe^s-ia è^s-baha^s kampōng i-sawi. Ara-ja sa^sa, ni-èna^s manò^s nga mal-fatō^s-fatō^s. Ma-ré^sén sa^sa lachan-nè òèng-ia, sèbab angang sè^s dai^s ni-an. Ara-ja sa^sa, ni-an sa^sa manò^s-ia, òmaè-maè si ni-da lachan-nè, ara-ja alafaj ara-ja singèl, òmaè-maèng si ni-da. Ma-toeas-i sa^sa lamò-bèrkalamòan ta-pékér-ia sa^sa òèng-ia, sabab angang matòt manò^s-ia, ba^s-èng-èrè sè^s dai^s ni-an. Ni-anè^s sa^sa sangaōn awa^s anasa sè-bèl sè-ng-atas tèhër. Lèntō^s ia sa^sa rò^s-i oejoel-nè, ni-èna^s ibilang anawan. Ni-èna^s sa^sa mè-rò^s-i lòr, ni-ram sa^sa sara falōng, nga ja rò^s-i è^s-dèta^s batoe; mangintaj-intaj ana^s-ana^s nas balōng-ia. Ta-pékér sa^sa lachan-nè òèng-ia, léng-nè: «Ia rò^s-i makanan-ia atang.»¹ Ara-ja sa^sa, ni-toeroen-i sa^sa mè-ria^s-ōn, ni-paham-paham sa^sa òmaè tōs balōng-ia, ni-tòlòk-tòlòk mè^s-i ralan-nè. Lèntō^s ia sa^sa ria è^s padang, ngang marō ja è^s-tōs-tōs balōng-ia. Ni-aòng-an sa^sa, léng-nè: «È ka^s balōng, moe-da sachō^s padan?» Léng balōng-ia léng-nè: «Ara-ja padan?» Léng òèng-ia léng-nè: «Naō oemabang tòlòk-tòlòk tè^s-ère tōs-nè, nga rò^s-i sioe^s sangaōn anasa sè-nga-atas tèhër. Fa^sal-èng a^sō rò^s-i sioe^s. È^s dè^sō-ja oe-nafoe tè-dia loemala^sò. Mansiboecha ita rò^s-i sinoe^s.» Léng balōng-ia léng-nè: «Raï ma^sa!» Ni-naoe sa^sa oemabang balōng-ia mè-rò^s-i sè-nga ni-ahan òèng-ia. Fèsang rò^s-i sa^sa, ni-naoe mantò^s è^s oejoel anasa-ja. È^s òèng-ia sa^sa, ni-naoe loemala^sò tè-dia. Lèntō^s ia sa^sa rò^s-i òèng-ia ni-aòng-an sa^sa, léng-nè: «È ka^s balōng, ngang ò lèntō^s dia?» Léng balōng-ia léng-nè: «Ngang!» Léng-nè sa^sa òèng-ia léng-nè: «Alé dia^s-ōn ma^sa! Alé filang kōn anasa-ja! I-a^sō mè-isè-dèta^s!» Mè ja ria^s-ōn sa^sa balōng-ia. Ni-anè^s sa^sa òèng-ia anasa-ja. Ni-li sa^sa bò-nè saò sé-bèl anasa-ja ngang mantja^s, ni-chaō^s sa^sa anasa-ja, matòt chaloea sa^sa kōn-nè anasa-ja. Léng sa^sa òèng-ia léng-nè: «Filang-filang-èng kōn-nè-ja!» Léng balōng-ia léng-nè: «Raï!» Matòt sa^sa ni-angilil-

¹ De juiste beteekenis of waarde van dat woordje *atang*, dat wij meer zullen ontmoeten, heb ik niet kunnen ontdekken.

ngilil oeloet anasa-ja mè-ria-⁵ōn, ma-sarè⁵-ia nà falōng-ia è⁵ ambé⁵-nè, ma-sarè⁵ mal-oeloet sa⁵a ambé⁵ balōng-ia. Fēsang sa⁵a òèng-ia, léng-nè: «Ē ka⁵ balōng, ò-fél-ēng kōn-nè-ja ma-sarè⁵?» Léng balōng-ia léng-nè: «Féré mēnēng lè!» È⁵ balōng-ia, fa⁵-ēng daī ni-naō oemabang, ni-naoe ngang mal-oeloet ambé⁵-nè-ja ni-naō oeloet anasa-ja. Ni-naoe sa⁵a ma-loepak mè-rò⁵-i, ma-loepak mè-ria. Ni-ram sa⁵a òèng-ia tè-dò-i dèta⁵ oejoel anasa-ja, ba⁵-ēng ia raī oemabang balōng-ia. Ni-toeroen-i sa⁵a òèng-ia mè-ria-⁵ōn. Lēntō⁵ ia ria-⁵ōn òèng-ia léng-nè sa⁵a: «Ò-fél-ēng sa⁵a ètōngan-mò kōn anasa-ja?» Ara-ja sa⁵a ni-akēn-an-ia òèng-ia mè-rò⁵-i élék balōng-ia, ni-rada⁵ è⁵ chaē sa⁵a falōng-ia. Léng sa⁵a falōng-ia léng-nè: «Ara-ja sa⁵a si moe-naō è⁵ dè⁵ō èrè, fè ka⁵ òèng-gōh, moe-rada⁵ a⁵ō?» Léng sa⁵a òèng-ia léng-nè: «Araoria? ¹ Oe-an ⁵ò! I-a⁵ō ma-lachal-lachal. Ran-ēng a⁵ō fa⁵-ēng mangan-mangan.» Léng sa⁵a falōng-ia léng-nè: «Moe-an a⁵ō ma⁵a?» Léng òèng-ia léng-nè: «Ò-tang ma⁵a?» ² Léng balōng-ia léng-nè: »Oewi èrè ma⁵a. Nga-ēnga mangida a⁵ō moe-an, anè⁵ mēnēng mè⁵-rò⁵-i oejoel anasa-ja. Moe-ēna⁵ sioe⁵ mè-rò⁵-i è⁵ lòr. Nga rò⁵-i sioe⁵ saò oelaò-oelaò. Ngang rò⁵-i ami ma-sarè⁵ mal-fanò. Moe-da sioe⁵ antē⁵, moe-an: moe-da na⁵, moe-an; òbēn-òbēn si moe-da-nè.» Léng sa⁵a òèng-ia: «Atiē?» Léng balōng-nè-ja léng-nè: »Atiē! Ni-toe⁵aj sa⁵a chaē falōng-ia. Ni-anè⁵ sa⁵a awa⁵ anasa-ja. Lēntō⁵ ia rò⁵-i è⁵ oejoel anasa-ja, ni-ēna⁵ sa⁵a mè-rò⁵-i è⁵ lòr. Ni-ram sa⁵a saò oelaò-oelaò, nga ròòò⁵-i ³, è⁵-tèdè lòr-ia. Nga sira ma-fatō⁵-fatō⁵ rò⁵-i falōng-ia marō. Ma-toeas-i sa⁵a toerōn ia sa⁵a òèng-ia mè-ria-ōn, léng-nè: «Atiē marō si moe-achan-ia, fè⁵ ka⁵ balōng-⁵ōh. Doema⁵ar ara-ja ma⁵a dalan-ta mè-rò⁵-i è⁵ oelaò-oelaò-ja?» Léng sa⁵a falōng-ia léng-nè: «Nè chawal-i ma⁵a filō⁵-ta.» Léng òèng-ia léng-nè: «Ara-ja?» Léng falōng-ia: «Roema⁵ar nè rò⁵-i bacha⁵ kampōng, òmaē-maē atā sè-nga sinoe⁵ bēkaradjò, moe-fòt sioe⁵ chòntji è⁵-bacha⁵ balang, abé⁵ mè-ria. Oe-fa⁵al-fa⁵al ò è⁵-èrè. Néng chawal-i filō⁵-ta-ja, òré ita ma-achè-ja ma-è mè-rò⁵-ia». Ma-è ja sa⁵a òèng-ia ma-chawal filō⁵-ia. Lēntō⁵ ia sa⁵a rò⁵-i baha⁵ kampōng-ia, nga sira fētēng bēkarèdjò è⁵-baha⁵ kampōng-ia marō. Fēngi fanò sa⁵a ni-akēn-an

¹ Denkelijk te verstaan als *ara òré ia* = wat opdat het? = waartoe? Men vertaalde mij de uitdrukking in het Atjèhsch met *peuë lòm?* d. i. „wat verder?”

² *Ò-tang ma⁵a?* werd in het Atjèhsch weergegeven met *Peuë tjit?*

³ Tot aanduiding van den grooten afstand wordt hier de *ò* in *rò⁵-i* lang aangehouden.

ia mè-rò^s-i è^s-baha^s ata sè-nga bēkarèdjò-ja. Mě-intaj-intaj, sira silab, ni-fòt sa^sa chòntji-ja, ni-abé^s sa^sa choemoedoeng landjar-landjar sa^sa mè-rò^s-i è^s-élé^s balōng-ia. Fēsang ia rò^s-i léng-nè: «Ē ka^s balōng, ja-ng-è^s-èrè filō^s-ta-ja. Ma-è-ng-ita mè-rò^s-i si moe-achan-ia.» Ra-naoe sa^sa bēkamè, ra-abé^s mè-rò^s-i éténg asén sa^sa bilō^s-da-ja. Ra-naoe sa^sa mè^s-bacha^s bilō^s-ja. È^s balōng-ia, ni-kēmbang ambé^s-nè-ja, léng-nè: «Adé^sén-dé^sén ita amoeri fè ka^s òèng^s-gō!» Ni-ba sa^sa ijō^s-nè mè-rò^s-i bacha^s asén-ia. Soeda sa^sa lēpas tè-nè^s alōn toedjoe tè-dia éténg angkal, léng sa^sa òèng-ia léng-nè: «Ē ka^s balōng, jang afasē-fasē aròf-ō. È^s dè^sō-ja aga^s-ō, fē^sas filō^s-ta-ja, jang a^sō afasē!» Léng balōng-ia léng-nè: «Atiēr marō. Nga-wi ma^sa, i-a^sō oe-pakar filō^s-ta-ja.» Ara-ja sa^sa, ni-tajrō^s sa^sa chòntji-ja, ma-oetoe^s sa^sa filō^s-da-ja. Léng sa^sa falōng-ia léng-nè: «Ina-ngē-èrè fè ka^s òèng-gō, mangida a^sō moe-an. Si-doema^sar è^s dè^sō èrè oemabang a^sō; è^s diò-ja tarén-ēng ^sòh è^s-bacha^s bilō^s-ta-ja!» Ni-tēnang sa^sa falōng-ia filō^s-ia ta-bēnēm. Tan-tarén ia sa^sa è^s-bòfò òj^s-ia òèng-ia, loemangòj mè-rò^s-i, loemangòj mè-ria; fa^s-ēng ni-ilah ni-paham banò-ja. Fēsang sa^sa sara ijoe, ni-sēambar-ia sa^sa ijoe-ja òèng-ia. Balōng-ia sa^sa ngang ia oemabang. Matòt sa^sa inafi-nafi fè^s toean-^sō.

Verhaal van den moesang en den reiger.

Er was een moesang, die woonde in zeker dorp. En in dat dorp was het vroeger zeer druk geweest van menschen in dat dorp; maar door Gods voorbeschikking waren de menschen in dat dorp tot den laatsten man toe weggehaald door den ga-roeda; niet één was er overgebleven, weg waren zij allemaal. Toen kwam de moesang van zooeven binnen dat dorp. Wat verder, hij zag dat er kippen waren in menigte. Verheugd was toen het hart van den moesang, omdat er was wat hij kon eten. Wat toen, hij at van de kippen, al naar zijn hart begeerde, of kippen of hanen, al naar hij zin had. En na verloop van tijd dacht de moesang na, want reeds op zijnde de kippen, was er niets wat hij kon eten. Hij klom in een nangka-boom die groot en heel hoog was. Gekomen tot in zijn top, keek hij links en rechts. Kijkende zeewaarts, werd hij gewaar een reiger, staande daar op een steen; loerende naar vischjes was de reiger. Des moesangs harte dacht na, en hij zeide: «Hij daar is het voedsel.» Wat toen, hij daalde naar omlaag, hij berekende waar

omtrent de reiger zich bevond, en hij richtte daarheen zijn weg. Gekomen op het open terrein, stond hij dan ook tegenover den reiger. Hij riep, zeggende: «He broeder reiger, voelt ge voor een plannetje?» De reiger zei: «Wat voor plan?» De moesang zei: «Vlieg naar recht hier tegenover, daar is dan een nangka-boom die zeer hoog is. Wacht mij daar straks. Ik ga van hier loopen. We ontmoeten elkaar daar straks.» De reiger zei: «Goed!» De reiger vloog naar daar waar de moesang had gezegd. Daar gekomen, streek hij neer in den top van den nangka-boom. Wat aangaat den moesang, hij wandelde af van hier. Ginds aangekomen riep de moesang, zeggende: «He broeder reiger, ben je al hier?» De reiger zei: «Al!» De moesang zei: «Kom hier beneden! Kom de nangka-pitten tellen! Ik ga naar boven!» De reiger ging naar hier beneden. De moesang klom in den nangka-boom. Hij koos een groote nangkavruucht die al rijp was, hij klauwde de nangka, allemaal naar buiten kwamen de nangka-pitten. De moesang zei: «Tel de pitten!» De reiger zei: «Goed!» De gom van de nangka droop allemaal naar beneden, en alles kwam terecht op des reigers vleugels, en heelemaal met gom kwamen des reigers vleugels. Toen kwam de moesang, hij zei: «Zeg broeder reiger, hoeveel van die pitten zijn er totaal?» De reiger zei: «Doe even niet!» Wat aangaat den reiger, hij kon niet vliegen, doordat zijn vleugels plakten van de nangka-gom. Hij sprong der, en hij sprong her. De moesang zag boven uit den top van den nangka-boom, dat de reiger niet kon vliegen. De moesang kwam toen naar beneden. Beneden gekomen zei de moesang: «Hoeveel nangka-pitten zijn er naar je telling?» De moesang naderde tot vlak bij den reiger, hij greep den reiger bij een poot. De reiger zei: «Wat doe je nu met mij, o broeder moesang mijn, pak je me beet?» De moesang zei: «Wel? ik eet je op! Ik heb honger. In lang heb ik niet gegeten.» De reiger zei: «Je eet me dus op?» De moesang zei: «Wat wou je dan?» De reiger zei: «Het is zoo gesteld. Wanneer je me wilt opeten, klim dan eerst naar daar in den top van dien nangka-boom. Zie dan zee-waarts. Daar ligt dan een eilandje. Daarop wonen wij allen bijeen. Wenscht ge straks eieren, ge eet ze; wenscht ge kiekens, ge eet ze; al naar ge wenscht.» De moesang zei: «Werkelijk?» De reiger zei: «Heusch!» Hij liet los de poot van den reiger. Hij klom in den nangka-boom. Gekomen in den top van den

nangka-boom, keek hij naar daar in zee. Hij werd gewaar een eilandje, hèèl ver weg, midden in de zee. Daar waren ook massa's reigers. Daarop daalde de moesang naar omlaag, hij zei: «Het is toch waar wat je zegt, o broeder reiger. Hoe komen wij nu op dat eiland?» De reiger zei: «Ga zoeken dan onze boot.» De moesang zei: «Wat?» De reiger zei: «Ga nu ginds het dorp in, en waar er menschen aan het feestvieren zijn, steel daar de spon uit de pan, en breng die hier. Ik wacht je hier. Ga zoeken onze boot, opdat we fluks erheen gaan.» De moesang ging de boot zoeken. Toen hij kwam ginds in het dorp, was men daar ook bezig feest te vieren binnen het dorp. Nadat het donker was geworden naderde hij en begaf zich onder de feestvierende menschen. Hij loerde en loerde, en toen zij er niet op letten, stal hij de spon, en liep daar mee weg snel naar ginds tot bij den reiger. Daar gekomen zei hij: «Wel broeder reiger, hier is onze boot. Laat ons nu gaan naar waar je zeide.» Ze maakten zich klaar, zij brachten naar het zeestrand hun boot. Zij gingen in de boot. Wat aangaat den reiger, hij spreidde zijn vleugels, zeggende: «Maken wij een roer o broeder moesang mijn!» Hij liet ook zijn staart in het water hangen. Nadat men was heengekomen door de zeven rollers vanaf het strand, zeide de moesang: «Zeg broeder reiger, mijn borst is nat. Ik denk, dat onze boot lek is, en ik daardoor nat ben!» De reiger zei: «Het is waar ook. Zijnde het aldus, zal ik breeuwen onze boot.» Wat toen, hij pikte weg de spon, en een gat was er in hun boot. Toen zeide de reiger: «Zoo even o broeder moesang mijn, wou je mij opeten. Nu vlieg ik weg; en jij blijft achter in onze boot!» De reiger trapte af zoodat de boot onder ging. Op het water bleef achter de moesang, zwemmende der, en zwemmende her; hij wist niet waar het land war. Toen kwam er een haai, en die haai hapte den moesang op. De reiger was al weggevlogen. Uit is de vertelling o mijn heer.

Inafi-nafi ana^s tiō^s.

Nga saò inafi-nafi oewèrè fè toean-ōh, inafi-nafi ana^s tiō^s chachan-nè. Nga roea tiō^s èrè, nga sira bacha^s lantja òtō^s-dah. Ran-ran sa^sa mali ana^s-da roea, sara silaé, sara silafaj. Ma-toeas-i sa^sa mataj ina-da ana^s tiō^s-ia. Ma-toeas-i sa^sa ran-ran bësang

sa^sa ka^sa-nè ana^s tiō^s-ia, sè-nga silaé-ja, ni-achan è achi-nè-ja léng-nè: «Fè achi-ō, mè a^sōh malajam-lajam, mangèna^s-ngèna^s banòh. Béré-(j)-ò tarén-tarén ' (t)è^s-bacha^s òtō^s-ta èrè. Mè a^sō machawal-chawal an-ta(h) sakadjab mè-isè-tètaj.» Léng achi-nè-ja: «Rai fè oewòō.» Maè-ja(h) sa^sa oewòō-nè-ja mè^s-tètaj, ni-asét-asét sa^sa éténg tamba^s-iah, ni-ram sa^sa òj-ia è^s-bacha tamba^s-ia. Léng-nè sa^sa: «Ala haj! lawi^s baharoela èrè afla^s tēhēr!» Ara-ja sa^sa? ni-asét-asét éténg tamba^s-ia, ni-ram sa^sa aji-nè tamba^s-ia nga mè-bacha^s loewan aji-nè tamba^s-ia. Tadè sa^sa ni-ram alal chlég-chlég nga matòt bēsèra^s-sèra^s alal chlég-chlég-nja, ni-naoe ni-toetoe-toetoe òj-ia. Soeda-nè sa^sa léng-nè: «La! chapal èrè bēl-nè-ja matòt bēsèra^s-sèra^s!» Ma-toeas-i sa^sa ngang bēngi marōh, ni-èna^s mata balal ngang a-tēloe-tēloe. Ni-naoe sa^sa mamòlèng mèrò^si bacha^s òtō^s-ia, ni-aòngan sa^sa achi-nè-ja, léng-nè sa^sa: «Ala, fè adé^s-ō, afla^s tēhēr alam doenia-jah!» Dēmèn sa^sa falal fanòh, ni-achan sa^sa è achi-nè-ja, léng-nè: «Maèh ndōh a^sōh balal èrè rè achi-ō, mangèna^s-ngèna^s kapāl sòri falal-iah. Béré-(j)-ò moe-tarén-tarén tè^s-èrè!» Léng achi-nè-ja: «Oe-chai^s! Mali a^sōh rè oewòō malafén è diò fè wòō!» Ma-toeas-i sa^sa achēsi sa^sa oewòō-nè-ja, léng-nè: «Béré-(j)-ò mali fala èrè. Sioe tēlè oeri oew-abé^s òh. Fala èrè féré-(j)-ò mēnēng mali malafén è dē^sōh!» Ma-toeas-i sa^sa ni-anēng-ia sa^sa achi-nè-ja. Ma-toeas-i sa^sa maè-ja oewòō-nè-ja mè-rò^si banò-nè sòri falal-ia, mangèna^s-ngèna^s kapāl-ia. Ran-ran sa^sa fēngi fanòh, mamòlèng ndō-jah sa^sa mè-rò^si bacha^s òtō^s-ia, ni-aòngan ndō achi-nè-ja: «Ē ibò^s! Ngang a^sō bēsang tè-dò^si mangèna^s-ngèna^s kapāl-ia, nga-alé^s-alé^s sè-nga loechan-nè atang kapāl-iah.» Léng achi-nè-ja: «Ara-ja loechan-nè chapal-ia, fè oewòō?» Léng sa^sa wòō-nè-ja: «Fai^s fa^s oew-ilah isi-nè chapal-ia.» Léng sa^sa achi-nè-ja: «Ara-ja fè oewòō maè haj òh rēman mangèna^s kapāl-ia, fa^sēng?» Léng wòō-nè-ja: «Maè a^sōh fè achi-ōh rēman. Féré ndō tarén-tarén tè^s-èrè, naoe?» Léng sa^sa achi-nè silafa-ja léng-nè: «Oe-chaj! Mali a^sōh i-sachoeli èrè malafén è^s diòh, fè oewòō! Sòri falal léng-mòh: rai-fa^s mēnēng ^sò mali falal èrè; rēman w-abé^s òh sioe^s. Falal èrè oe-chaj tan-tarén è-èrè; mali a^sōh mangèna^s chapal-i-jè.» Ma-toeas-i sa^sa ni-anēng-iah oewòō-nè-jah. Léng-nè sa^sa wòō-nè-ja: «Nga-mang rai òh moe-ala^sòh, aléh! Inama isè féré-(j)-òh sioe oemēnggè mè-isè dalan, ba^s dai^s oe-naoe sioe

Béréjò tarén-tarén of Béréw moe-tarén-tarén.

manété^s è^s diòh, alé^s bēngi sioe mamōlēng ita mē-ria.» Léng sa'a achi-nè-ja léng-nè: «Rai fa^s mang a^sō moe-tété^s! W-ala^s òh-la^sòh a^sō mawi. Sioe^s nga ita maè mē-rò^si, mangèna^s chapal si moe-achan-iah, fè oewòò.» Léng sa'a oewòò-nè-ja: «Ra^si ma^sa, nga-mang rai moe-naoe, itaoe ma^sah!» Ma-toeas-i sa'a ra-naoe chaloea^s tè^s-bacha^s òtō^s lantja-ja. Mē sira è-tètaj, ra-rò-nè alé^s achi-nè-ja, ngang ni-afén-afén è-oeri wòò-nè-ja mē-rò^si è tètaj-iah. Ara-ja sa'a, lēntō^s sira è^s éténg tamba^s-ia, léng sa'a wòò-nè-ja: «Janta^si lawi baharoela ja! Nèchoe moe-ram?» Léng sa'a achi-nè-ja léng-nè: «Atiēr marōh si moe-achan-ia fè oewòò!» Ma-toeas-i sa'a ra-ētēj ra-asét-asét éténg tamba^s-ia. Ran-ran ngang-ia ndōh araò-araò, wòò-nè-ja ni-aòngan ndōh achi-nè-ja, léng-nè: «Achè-achè-ja loemala^sò-ja! Akēn-ēng ita mamōlēng mē-rò^si ita-jah!» Ra-ētēj sa'a loemala^sò-ja, malasét-lasét éténg tamba^s-iah. Ran-ran sa'a lēntō^s sira sa'a mē-rò^si éténg loe-an-injah. Léng-nè sa'a wòò-nè-ja: «Janta^s-èdè chapal-iah si oew-achan è^s diò-jah. Èna^s-mòn lēfò-lēfò-nè chapal-iah, matòt bēsèra^s-sèra^s chapal-iah.» Ma-toeas-i sa'a ra-tōrōn-i mē-rò^si éténg-éténg tēlan-iah, mē sira mangèna^s kapal-iah. Léng sa'a achi-nè-ja: «Fa dai^s oe-naoe è^s dē^sòh fè oewòò. Naè mang è diòh mē-rò^si mē-bacha^s kapal-iah. Oe-fa^sal-fa^sal òh è^s-èrè, oe-èna^s-èna^s òh tè^s-èrèh. Inama féré(j)ò ran tè-isè fè oewòò. Sioe^s bēngéng itah mamōlēng mē-rò^si ita-jah.» Léng sa'a oewòò-nè-ja: «Ra^si ma^sah!» Maè-ja sa'a wòò-nè-ja mē-bacha^s kapal-iah. Ni-foecha sa'a sara chapal-ia nga masòròt-sòròt alé^s loechan-nè. Nai^s-ja sa'a mē^s-bacha^s kapal-iah. Ni-ram sa'a rò^si bacha^s kapal-ia alé^s isi-nè chapal-ia. Ni-tōrōn-i sa'a mē-bacha^s kapal-ia, ni-èna^s mē-rò^si aròb, ni-oengkòn-iah manētēlēò mē-rò^si bacha^s, ni-sédah sa'a takè^s chēléng-injah. Machéli-ja sa'a chēléng-iah, ni-lòngkòp sa'a fa^sba-nè chēléng-iah, fa^sēng-iah rai^s chaloea^s oeloe-nèh tè^s-bacha^s chēléng-iah. Ngang sa'a oemédē^s-idē^s iō^s-nèh mē^s-dèta^s, ngang rò^si bacha^s chēléng-iah oeloe-nèh. Bēsang sa'a achi-nè-ja, ni-aòngan sa'a, léng-nè: «È oewòò! alé sa'a mamōlēng itah, fēnging!» Fa-dō ni-taē wòò-nè-ja. Ni-naoe fa: Ngang-ia mataj oewòò-nè-ja. Achi-nè-ja sa'a ni-ētēj oemēnggē^s, mangaòngan oewòò-nè-ja. Ara-ja sa'a, ni-èna^s ngang fēngi fanòh, ni-naoe sa'a mamōlēng achi-nè-ja, mēsa-mēsa chaj-ia. Ni-ētēj ni-asét-asét éténg tamba^s-jah, mamōlēng-iah mē-rò^si bacha^s òtō^s-iah. Ngang sa'a sapadoeò ralan mē-rò^si raò-nè loemala^sò-ja, ngang sandjòh, fēsang sa'a sara majal ètēm. Satò ni-ram ana^s tiō^s-ia tè-dia loemala^sò-la^sò,

akën sa^sa mè-rò^si élé^s majal-ia, ni-tangkëm sa^sa ana^s tiò^s-ia.
Rò-nè^s-i ¹ sa^sa inafi-nafi-ja fè toean-òh.

Verhaal van de jonge muisjes.

Er is een verhaal als dit o mijn heer, 't verhaal van de jonge muisjes geheeten. Er waren twee muizen, die hun hol hadden in den grond. Na verloop van tijd kregen ze twee jongen, een mannetje, en een wijfje. Toen stierf de moeder van de jonge muisjes. En na een poos kwam de oudere van de jonge muisjes, dewelke was het mannetje, en hij zeide tegen zijn jongere zusje: «O zusje mijn, ik ga voor spel wat rondkijken in de wereld. Ga niet weg binnen uit dit ons hol. Ik ga even naar buiten om ons voedsel te zoeken.» Zijn zusje sprak: «Goed o broeder.» Haar broeder ging daarop naar buiten, hij volgde den kant van den vijver, en hij zag het water binnen dien vijver. Hij zeide: «Allah! deze oceaan is zeer groot!» Wat verder? hij volgde steeds den vijverkant, en hij zag dat het vijverwater ging naar de rivier. En hij ontwaarde mosselschelpen, die geheel verspreid lagen, meegevoerd door het water. Eindelijk sprak hij: «Allah! wat veel schepen liggen hier heelemaal verspreid!» Toen het avond was geworden, zag hij dat de zon al laag stond. Hij keerde huiswaarts naar ginds binnen het hol, hij riep zijn zusje, en zeide: «Allah, o zusje mijn, zeer groot is de wereld!» Den volgenden dag toen het licht was geworden, zeide hij tegen zijn zusje, zeggende: «Ik ga weer vandaag o zusje mijn, om te zien de schepen van gisteren. Je moet niet heengaan van hier!» Sprak zijn zusje: «Ik wil niet! Ik ga mee o broeder U te volgen o broer!» Haar broer werd boos, en sprak: «Ga niet van daag. Later neem ik je mee. Vandaag moet je me liever niet volgen!» Daarop zweeg zijn zusje. Toen ging haar oudere broeder naar de plaats van den vorigen dag, om de schepen te bekijken. Na verloop van tijd toen de avond viel, keerde hij weer huiswaarts naar binnen het hol, en hij riep weer tot zijn zusje: «He liefje! ik ben gekomen van ginds waar ik heb gezien de schepen, en zij hebben lading die schepen.» Zijn zusje zei: «Wat is de lading van de schepen, broer?» Haar broer sprak: «Ik weet het niet wat de inhoud is dier schepen.» Zijn zusje sprak: «Broer, ga je morgen weer de

¹ Rò-nè^si, een samentrekking van Rò-nè è^si, d. i. „het tot ervan is er.”

schepen zien, of niet?» Haar broer zei: «Ik ga o zusje morgen. Je moet hier niet van daan gaan, zal je?» Zijn zusje zei: «Dat wil ik niet! Deze keer ga ik mee U volgend, o broer! Gisteren zei je: ga vandaag liever niet; morgen neem ik je mee. Vandaag wil ik niet achterblijven hier; ik ga die schepen kijken.» Daarop zweeg haar broeder. Broer sprak: «Als je kunt loopen, vooruit! Maar je moet niet straks gaan huilen onder weg, ik kan je straks niet dragen, en het zal nacht zijn als we naar hier terug keeren.» Zijn zusje zeide: «Je hoeft me niet te dragen! Ik loop wel alleen. Straks gaan we daarheen, om die schepen te kijken waarover je spraakt, o broer.» Haar broer zeide: «Goed, als je kunt, gaan we dan!» Daarop gingen zij naar buiten binnenuit het aarden hol. Zij gingen naar buiten, met zijn beiden met het zusje, zij liep achter haar broer aan naar buiten. Toen, gekomen aan den vijveroever, sprak haar oudere broeder: «Hier is de groote zee! Zag je ooit zoo iets?» Zijn zusje zei: «Het is waar wat je verteld hebt o broer!» Daarop gingen ze voort volgende den vijveroever. Na verloop van tijd toen ze al ver waren gevorderd, riep de broer zijn jongere zusje, zeggende: «Vlug aanstappen! We moeten al weer gauw terug naar ginds!» Ze gingen voort met wandelen, volgende den vijveroever. Na eenigen tijd kwamen zij aan den rivieroever. Broer zeide: «Daar heb je de schepen waarover ik met je sprak. Kijk eens wat groote schepen, heelemaal verspreid die schepen.» Daarop daalden ze langs den oeverwand, om de schepen te gaan zien. Het zusje zei: «Ik kan dat niet doen broer. Ga jij maar het schip binnen. Ik wacht hier op je, ik zie je van hier. Maar maak het daar niet te lang o broer. Als het straks avond wordt moeten we terug naar huis.» Haar broer antwoordde: «Goed.» Haar broer ging aan boord van het schip. Hij trof een schip dat heelemaal vol was met lading. Hij klom het schip binnen. Hij zag daar binnen het schip den inhoud van het schip. Hij daalde er in af, hij keek naar omlaag, hij bukte zich om naar binnen te kijken, hij raakte daarbij des mossels sluitspier aan. De mossel schrikte, hij sloot zijn mond, en muisjes hoofd kon er niet meer uit. Reeds stond overeind zijn staart naar boven, en daar binnen in den mossel bevond zich zijn hoofd. Kwam zijn zusje, ze riep, zeggende: «He broer! kom laten we naar huis gaan, 't wordt avond!» Haar broer antwoordde niet. Hij deed het niet: Hij was al dood haar broer.

Zijn zusje zette het op een huilen, roepende om haar broer. Wat toen, ze zag dat het al donker was, en ze keerde huiswaarts het zusje, heel alleen nog maar. Zij volgde maar steeds den vijveroever, om terug te keeren naar binnen het hol. Reeds had zij den halven weg afgelegd, en de zon was al onder, toen kwam er een zwarte kat. Met dat zij zag het muisje van hier voortwandelen, al dicht bij en gaande naar daar vlak bij poes, toen pakte zij het muisje. Tot hier gaat het verhaal o mijn heer.

Geschiedenis van Simoeloel.

Sèmònan nga saò banò èrè, kahan banòja Simoeloel. Nga mèsa Toefa èrè, niabé^s kambéngnè, nifahajani alé^s boelawan, nitoe^saj mè^s banòn Simoeloel. Léntō^s dò'i, niabé^s Lafōng Lasali bahajan kambéngnèja. Matoeasi sa'a Toefaja mè nihawali bahajan kambéngnèja mè-rò'i è^s Simoeloelia. Léntō^s dò'i, nitoetō^s è^s Lafōng Lasalija: «Nga moeram kambéng^sōja ngalé^s bahajannè boelawan?» «Ngaja oefoeha è^s-èrè, ba^sdōmònia bahajan boelawan.» «Béré moeahan ba^samònia bahajan kambéng^sōj! Mòlò nga bahajannè si oebai, mala^sénkan kambéng^sōj nga moeabé^s bahajannèi. Doema^sari, nga fa^s amòn moeamòlèng bahajan kambéng^sōj, oeprang^sò. Dai-nanèng moeamòlèng maré^sén-dé^sén, òré fa^s ita mansiibò-ibò.» Ba^sdōmòn nitani Lafōng Lasalija. «Nga fa^s moetani ma^sa si oeahani, dai fa^s ibò lahanmò, banòmò èrè oeprang.» Matoeasi sa'a niòlèng Toefaja mèria banònèja, nikarah ra^sajatnèja: «Doema^sari ana^s ra^sajat^sōj masarè^snè amè, doema^sari mè ita è^s banòn Simoeloel, mè ita prang alé^s Lafōng Lasali, sinaoe, nga niraboei^s bahajan kambéng itaja.» Matoeasi sa'a maè sira masarè^s-sarè^s mè-rò'i Simoeloelia. Léntō^s dò'i daprang. È^s-baha^s daprang talō Lafōng Lasalija. Ninaoe hoemoedōng masarè^s-sarè^s tè^s-baha^s banòja. Danaoe mè-rò'i hoemoedōng mè^s Aloeajan. Léntō^s dò'i, niahan Datō^s Pamoentja^s Aloeajan: «O-taén dō amè afèl-afèl?» «Taén ami isè Simoeloel. Nga ami hoemoedoeng, daprang Toefa. Jéngia sèbabnèngng ami mèria masarè^s-sarè^s. Ba^séng dai maièngngi. Ara sèbab dafoenoe ami Toefai? Sèbab nga ratoe^saj mèria ba^s banòma^siija kambéngda ngalé^s bahajan boelawan; léngda nga maiabé^s bahajan kambéngdai; ba^sdōmòn tadō nga maiabé^s! Jéngia sèbabnè ami daprangi. Doema^sari, nganga moeda haj ami è^s-baha^s banò, anga rai, ami moetòlòng, haj ami safatoe èrè. Nga fa^s ami moetòlòng, ba^séng ami safatoe èrè, dafoenoe

Toefai.» «Ararōja singa oetòlòng ʰò? Oemafa^s balandjò? Moeatoe^s è^s dè^sō, òré tantoe è^s dè^sō mamékéri.» Araja léng Lafōng Lasali è^s Pamoentja^s Aloejania? «Tè^sèdoemòn ba^s balandjò, ba^sèng dai oelawan Toefaja. Nanga raï tidaònggōh, moetòlòng alè^s diò sahoeli moetòlòng a^sō alè^s ana^s ra^sajatmò masarè^s-sarè^snè, nganga raï! Nganga fa^s, ngang sa^sa, niba^s Alah ta^sala!» Matoeasi sa^sa léng Pamoentja^s Aloejania: «Dai, ba^sdoemòn mangapò; oetòlòng ʰò. Oemòr itoe fèngi lèntō^s a^sō mè-isè è^s banò Simoeloel. Doema^sar nè mangòlèng mè-rò^si diòja.» Nihai^s Lafōng Lasali. Araja léngnè? «Oehai^s mamòlèng mè-rò^si. Ara sèbab? Lèntō^s dò^si, ngang sira rò^si Toefaja. Dang mama^sal è^s diò tè-dia, ngang maroe a^sō rafoenoe. Ara haj goenònè mè ʰò rò^si manòlòng è^s dè^sōi ngang maroe a^sō ba^sèng? Aradōlia, nganga rai tidaòng^sōh, taänsoesoel mè-rò^si è^s Simoeloeli.» Ara léngnè Pamoentja^s Aloejania? «Dai ma^sa, pékèran nga è^s diò.» Ara léngnè Lasali? «Nganga pékèran^sō èrè, oefa^sal mang^sò.» Dai ma^sa. Nifa^sal itoe fèngi. Lèntō^s itoe fèngi, maè sira mè^s Simoeloelia masarè^ssarè^s, alè^s radjò Aloejania alè^s ra^sajatnè sahoeli. Lèntō^s dò^si è Simoeloel, daprang Toefaja. Matoeasi sa^sa talō Toefaja. Matoeasi sa^sa, ngang sira talō, niadé^sén sira radjò Aloejania. Ngang sira maré^sén, nitidaò radjò tè^s Aloejania è^s Lafōng Lasali: «È^s dè^sō èrè, Lafōng Lasali òj, mamòlèng a^sō. Ara sèbab? Ngang amè maré^sén alè^s Toefaja. Aradōlia ata^snggō nga mataj daitoeantafan. Balandjò dai fa^s è^s dè^sō mangètòng, karanò nga moeram bëlnè si matòt doefò fanò mambalandjò. Nga oewi ma^sa, lèbi pékèran nga è^s diò Lafōng Lasali òj.» «Dai, ba^sdoe mangapò Teukoe Ampōn òj! Oepékéri pahabaranmò.» È^s-baha^si moefakat sira Lasali: «Araòbènnèng si niahan radjò? djangè-èdè ra^sajatnèja daitoeantafan: singa mataj daitoe, singa sapé^s mèsa. Nga oewi ma^sa, nga fa^s simban tapékéri, niba ita bèla atanèdè. Araòbènnèng dalannè, òré fa^s niba ita bèla atanèdè? Bèka haj ndō aratonè singa matòt è^s-baha^s prangtaja manòlòng è^s ita.» Matoeasi sa^sa, ara léngda Lasali? Mala^sénkan oewi èrè: «Dai fa^sèng ia taba mamòlèng. Apabilò mamòlèng ia, mamajar ita aratonèdè. Dai-nanèng, dai fa^s ia taba mamòlèng. Lèbi maré^sén, ba^s ia mamòlèng, ba^s ita mamajar aratonèdè. Araja ralannè ba^s ita mamajar aratonèi alè^s atanè singa daitoeantafani? Araja dalannè ba^s ita mamajar?» Araja léng Lafōng Lasali? «Dalannè doel oré fa^s ita mamajar, taamòlèng è^s isè banò èrè. Ara sèbabnèng tamolèng è^s isè? Oré ba^s

ita mamajar aratonèdè, taba ⁵isè banòja, taba ia radjò⁵nta èrè.» Matoeasi sa⁵a maè sira mamoeha radjò Aloeajania: «Doema⁵ari radjò òj, djami mèria mamoeha è⁵ diò. Nga moeahan è⁵ diama⁵i, mamòlèng ⁵ò mè-rò⁵i è⁵ diòja. Doema⁵ari tidaòma⁵i è⁵ diò radjò òj: dai fa⁵ang ⁵ò mamòlèng! Mamòlèng dō-òné ⁵ò, oerimò daabé⁵ ndō banòma⁵ija. Maré⁵én-nanèng moeba⁵ò è⁵-èrè.» «Ara labòng⁵oh oebe⁵ ò è⁵-èrè banòmè?» Ara léngnè Lafōng Lasalija? «Labòmò oebe⁵ ⁵ò radjò èrè.» Ara léngnè radjò Aloeajania? «Dai-mòn samantarò nga haj a⁵ō, dai a⁵ō radjònè⁵-èrè; sinaoe a⁵ō malawan, nga akal ⁵ō, samantarò a⁵ō òrif èrè. Ngang sènoe⁵ mataj a⁵ō, ba⁵èng dai mè⁵ ana⁵ō, sèbab kadang ba⁵èng moeba è⁵ ana⁵oja radjòja.» Ara léngnè Lafōng Lasalija? «Nganga sènoe⁵ mataj ⁵ò, mè⁵ ana⁵mò.» Ba⁵ nitani radjò Aloeajania: «Ara sèbab ba⁵ oetani? Kadang bingòng sira, sèdé⁵ ⁵ò, moeabé⁵ tè⁵ isira.» Nitaè Lafōng Lasali: «Nganga ba⁵ ò pisajò è⁵ dè⁵ō, maè ta bèsompah mè-rò⁵ tēlan si matoetōj⁵ èdè, tala⁵alan alè⁵ boelōng baroenggaj!» Matoeasi sa⁵a maè sira mè-rò⁵ tēlan si matoetoei⁵a, daäbé⁵èng alè⁵ boelōng baroenggaja. Lèntō⁵ dò⁵i, daidè⁵ è⁵ iténg tēlania singa matoetoesia. Daäta⁵èng sira è⁵-aròb baroenggaja. Matoeasi sa⁵a daäbé⁵ parasapan, datoetōng asò⁵, dabang basa⁵annè soempadaja: «Diò Rifata, diò falal, singa mangatawi soempama⁵i èrè. Nga sènoe⁵ oeganggoe, oeabé⁵ namò èrè, ba⁵ ò nia⁵loewi tēlan si matoetoes èrè! ba⁵ sapèrti a⁵ō boeloeng baroenggaj èrè mòlas a⁵ō maoewi! mè⁵ lèngkōl ba⁵doe mal⁵oejoel, mè⁵ lèpoel ba⁵doe mal⁵èlër, è⁵-tèdè nioetoe⁵ bēlèng-bēlèng, nga sènoe⁵ oeabé⁵ namòmòja oerinèi! Bèrsa⁵si ta è⁵ Ala ta⁵ala! Jéngia soempantai. Nga sènoe⁵ moekér tènè⁵ dè⁵ō, bai⁵ atang sènoe⁵ ana⁵ō, moembōng⁵ō, lèntō⁵ mè-rò⁵i è⁵ soesoe-soesoe piōng⁵ō, ba⁵dō sira mal⁵oejoel mal⁵èlër, è⁵-tèdè nioetoe⁵ bēlèng-bēlèng!» Matoeasi sa⁵a daòlèng mè⁵ loema. Lèntō⁵ sira ria è⁵ loema, danaoe kandoeri mè⁵ sagalò aulia dan anbia. Matoeasi sa⁵a, ara léngnè Lafōng Lasalija? «Doema⁵ar radjò òj mamòlèng è⁵ diò banò èrè; moelèwan, moea⁵ta⁵an, mamòlèng è⁵ diò, alè⁵ banò, alè⁵ ata, alè⁵ aratò masarè⁵sarè. Sapèrti è⁵ dè⁵ō si(ng)a⁵ō mèsa èrè, mala⁵énkan palèntaja è⁵-baha⁵ banò èrè nga è⁵ diò; è⁵ dè⁵ō èrè, doedō⁵ a⁵ō sèngang sa⁵a è⁵-baha⁵ banò èrè.» Ara léngnè radjòja? «Dai, mala⁵énkan è⁵ diò doedō⁵ sèngang ⁵ò è⁵-baha⁵ banò èrè, ba⁵dō salanè.» Matoeasi sa⁵a, ngang mamòlèng è⁵ isè radjòja, matoeasi sa⁵a nipékér-pékéri radjò Aloeajania: «Èrèja djang damòlèng è⁵ dè⁵ō banò èrè? Ngang a⁵ō mandjadi

radjò è^s-baha^s banò èrè. Ara-òbēnēng maramòsi kira-hiranè Toefa èdè? Mala^sénkan oe^sba^s isè radjònè dò^si tilōng banò èdè; oe^sba risè radjònè, òré rai samò maipērami banò èrè. Kalau nga pērkarò è^s-baha^s banò èrè, samò maihēman, saopajò sēnang a^sō, nga alēng^sō moefakat oekōman.» Matoeasi sa^sa maè ja mansiboehan Toefaja. Lēntō^s dò^si, léng Toefaja: «Òtaén^s ò Teukoe Ampōn òj?» «Taén a^sō isè^s banò. Maè a^sō mansiboehan è^s diò. Doema^sari, malahi ta, tè^s doenia èrè (lēn)tō^s dò^s ahirat, malahi ta!» Ara léngnè? «Dai! Pòkò^snè nga è^s diò. Sahoeli è^s diò, sapoeloengahoeli è^s dē^sō. Oeda ita malahi!» Ara léngnè radjò sifēsangia? «Dai ma^sa. Banò èrè mamòlēng è^s diò. Dia è^s itilōng diò radjònè. Si a^sa a^sō, inahi^s ò. Sjéngia tanēkoe mèria mansiboeha alē^s diò, banò èrè samò tapaléntakan.» Matoeasi sa^sa, dan-dannè tēnē^si, bēsang nēnē^s Datō^s Nja^s Noe. Ninaoe manga^sdē^sén kandang. Matoe^saj kandangnēja, ninaoe marada^s ata, nihandang. Afēl-afēl niloehan, niabé^s mè^s tēpi. Lēntō^s dò^si è^s tēpi, niangafan tiō^s-tiō^s banò. Matòt ijè, niōlēng ndō mèria Simoeloel. Nira^sda^s ndō ataja, nihandang. Bēsang bilō^s tè-isē^s tēpi, niangafan è^s isira. Matoeasi sa^sa oewi-oewi mangi masét-masét. È^s-baha^si bēsang teungkoe mèsa tè-isē^s tēpi. Daiha sira teungkoe èrè? Darò sira alē^s panglimanè Marahabit. Niahhan teungkoeja è^s nēnē^s Datō^s Nja^s Noeja, ara léngnè? «Béré angafan atajè! Oe(w)isēlamkan banò èrè. Léng sōlōtan Atjèh, léléq adjing^sgōh. Léng sōlōtan Atjèh, ata èrè ngang matòt mè-ba^s dōtan.» È^s-baha^s-i mè nialēkō teungkoeja ataja tè^s-ba^s dōtan. Nifoeha, niabé^s mèria ba^s kampōng. Lēntō^s dia, niba ba^s bilé^s, nihoentji; mè haja mangalēkō ataja. Oerinēja mè niabé^s nēnē^s Datō^s Nja^s Noeja ata si-nga niba è-ba^s bilé^sia. Nitalan tōmba^s dò^si è^s-ōn, niangkōlan tè-dia ataja mè-rò^s matan tōmba^sia, mataj masarē^ssarē^s. Matoeasi sa^sa bēsangia teungkoeja, niahhan è^s nēnē^s Datō^s Nja^s Noeja: «Béré moefoenoe ata si-nga walēkōja!» Ba^sdō nitani. Bēsang panglimanēja, danaoe bēda^sawa alē^s nēnē^s Datō^s Nja^s Noeja; bēda^sawa, soe^sia Panglima Marahabitia. Danaoe bahampè alē^s nēnē^s Datō^s Nja^s Noeja. Asēlò sira bahampè dia è^s angkal, danaoe bahampè mè^s-ba^s asén. Dapē^s nisilò bō^snè è^s batoe nēnē^s Datō^s Nja^s Noeja, ba^sēng dai ia nifēngkē^s. Matoeasi sa^sa Panglima Marahabitia niōlēng mèria angkal. Tantarén ia dò^si è-ba^s òwé^sia. Lēntō^s tēloe fēngi mè niēna^s, nga haja, ba^sdō ja nga mataj, talfalēw alē^s batoeja. Matoeasi sa^sa manidào ja ampōn è^s Panglima Marahabitia. Léng pangli-

maja: «Nga moetani si wahan èrè, oetoe^sas ò. Nga ^sisè ba^s moetani, ba^s ò ni mataj è^s-ba^s òj^si, ba^sdòmòn ^sò oetoe^saj.» Ara léngnè nènè Datō^s Nja^s Noeja? «Nga-mang a^sō moetoe^saj, ba^sdòmònèng oefoenoe ataja. Jéngia panglima òj tidaò^snggō sabōli-bōli è^s diò: toe^sas a^sō!» Nitoe^saj. Niòlèng mèria angkal, mè ja rò^si è^s loemanè. Matoeasi sa^sa ba^sèng nifoenoaja. Mandjadi nisèlamkan banōja è^s isè teungkoeja. Ngang mandjadi nisèlamkan banōja, niòlèng mè^s Atjèh teungkoeja. Lëntō^s dò^si è^s Atjèh, nifoeha soelōtan Atjèh. Ara léngnè è^s soelōtania? «Banò si moeahan è^s dè^sōja si-nga maè oeisèlamkania. Jéngia si-nga watoe^s è^s diò soelōtan Atjèh òj.» Ara léngnè soelōtan Atjèja? «Dai, ba^s mangapò. Aradōlia naè òlèng. Dja^sèrè saò toengga^s. Abé^s mè-rò^si è^s Lō^s Simoeloel. Lëntō^s dò^si a^sdé^sén masihéd. Ngang sènoe^s matoe^saj moea^sdé^sén, ba òkōm, ba adat è^s-baha^s banōja.» Matoeasi sa^sa maè ja mèria è^s Lō^s Simoeloelia. Lëntō^s dia nia^sdé^sén matoe^saj masihédia. Ngang matoe^saj masihédia, niba imeum, niba hatéb, niba filal, pangoeloe moekén. Ngang si-nga mamalènta hoekōm, niata^sèng radiò. Niata^sèng radiò darò, malintang darò, datō^s dagang mèsa.

Geschiedenis van Simoeloel.

In vroeger tijd was er een land, de naam van het land was Simoeloel. Er was een Toefanees, hij nam zijn bok, hij tuigde dien op met goud, hij liet hem los in het land Simoeloel. Gekomen tot daar, nam Lafōng Lasali het bokkentuig. Toen dat geschied was ging de Toefanees zoeken het bokkentuig naar daar in Simoeloel. Gekomen tot daar, vroeg hij aan Lafōng Lasali: «Hebt ge gezien mijn bok met zijn tuig van goud?» «Ik heb hem aangetroffen alhier, niet echter met tuig van goud.» «Ge moet niet zeggen dat zonder tuig was mijn bok! Wel degelijk was er zijn tuig dat ik hem aandeed, maar mijn bok hebt gij ontnomen zijn tuig. Nu, gesteld niet ge geeft terug het tuig van mijn bok, dan beoorlog ik je. Het ware beter ge gaaf het terug goedschiks, opdat niet wij elkaar verdrieten.» Niet echter luisterde Lafōng Lasali. «Is het dat niet ge luistert naar wat ik zeg, laat dan niet droef zijn uw hart, als ik dit uw land beoorlog.» Daarop keerde huiswaarts de Toefanees naar hier in zijn land, hij riep bijeen zijn onderdanen: «Thans mijn onderdanen te gader gij, nu gaan wij naar het land Simoeloel, wij gaan oorlogen tegen Lafōng

Lasali, wat 't doet, hij heeft geroofd het tuig van onzen bok.» Daarop trokken zij tezamen naar Simoeloel. Gekomen aldaar oorloogden zij. Onderwijl zij oorloogden verloor Lafōng Lasali. Men vluchtte gezamenlijk uit het land. Zij deden daarheen vluchten naar Aloeajan. Aangekomen tot daar, zeide Datoe^s Pamoentja^s Aloeajan: «Van waar komt gij met zoo velen?» «Wij komen van Simoeloel. Wij zijn vluchtende, beoorloogd door de Toefaneezen. Dat is de reden er van dat wij herwaarts kwamen tezamen. We konden het niet houden. Wat is de reden dat zij ons dooden de Toefaneezen? Omdat zij loslieten naar hier in ons land hun bok met gouden tuig; zij zeggen dat wij hebben genomen het tuig van hun bok; wij hebben het echter niet genomen! Dat is de reden ervan dat zij ons beoorlogden. Nu, zoo ge wilt dat we leven blijven in het land, als het U belieft, helpt U ons dan, terwijl wij allen er nog zijn. Zoo ge ons niet helpt, dan is het met ons allen gedaan, gedood worden we dan door de Toefaneezen.» «Waarmee is het dat ik U dan zou helpen? Mankeert het aan geld? Zegt gij het mij, opdat ik het met zekerheid overdenke.» Wat zeide Lafōng Lasali tot Pamoentja^s Aloeajan? «Het is niet dat ik geen geld heb, waarom ik niet kan weerstaan den Toefanees. Als in te willigen is mijn verzoek, helpt U mij dan tegelijk met Uzelf en Uw onderdanen met zijn allen, als het mocht! Kan dat niet, dan is het uit, en Gode overgelaten!» Daarop zeide Pamoentja^s Aloeajan: «Goed, 't is niets; ik zal U helpen. Over zeven nachten kom ik ginds in het land Simoeloel. Keer nu derwaarts terug gij.» Lafōng Lasali wilde niet. Wat zeide hij? «Ik wil niet terugkeeren daar naar toe. Waarom? Kom ik daar, dan zijn daar reeds de Toefaneezen. Wachtend erop dat gij van hier komt, zal ik toch reeds door hen gedood zijn. Wat nut het dan nog zoo ge derwaarts gaat om mij te helpen wanneer ik toch al niet meer zal wezen? Wat dan slechts, wanneer mocht worden ingewilligd mijn verzoek, gaan we dan tezamen naar Simoeloel.» Wat zeide Pamoentja^s Aloeajan? «Goed dan, zooals U wilt.» Wat zeide Lasali? «Mij dunkt, ik wacht dan maar op U.» Goed dan. Hij wachtte zeven nachten. Gekomen tot zeven nachten, gingen zij naar Simoeloel allen tezamen, met radjo Aloeajan en diens onderdanen tegelijk. Gekomen te Simoeloel, beoorloogden zij de Toefaneezen. Aan het eind verloren de Toefaneezen. Vervolgens, nadat ze het

hadden verloren, verzoende hen de radjo van Aloeajan. Nadat ze verzoend waren, vroeg de vorst uit Aloeajan aan Lafōng Lasali: «Wat mij aangaat, o Lafōng Lasali, ik keer huiswaarts. Waarom? Gijlieden zijt al verzoend met de Toefaneezen. Maar van mijn menschen zijn er $7\frac{1}{2}$ gesneuveld. De uitgaven is het mij niet mogelijk te berekenen, want ge hebt gezien hoeveel er is opgegaan wegens het doen van uitgaven voor twee landen. Zijnde het aldus, zoo staat het aan U terzake te oordeelen o Lafōng Lasali.» «Goed, 't is niets Teukoe Ampōn! Ik zal overdenken uw zeggen.» Onderwijl overlegden de Lasaliërs: «Hoe was het dat de vorst zeide? daar waren van zijn onderdanen $7\frac{1}{2}$ man: 7 gesneuvelden, en één verwonde. Zijnde het aldus, (zou) wanneer wij het niet goed overleggen, hij ons de bloedschuld opleggen voor die zijn lieden. Hoedanig is de uitweg, opdat hij ons niet oplegge de bloedschuld voor die zijn lieden? Daarenboven ook nog de kwestie van zijn kapitaal dat is opgegaan in onzen oorlog om ons te helpen.» Vervolgens, wat zeiden de Lasaliërs? Dat was aldus: «Wij moeten hem niet huiswaarts laten gaan. Wanneer hij huiswaarts keert, hebben wij dat zijn kapitaal te betalen. Het is beter, dat we hem niet laten teruggaan. Het is beter, dat hij niet huiswaarts keert, en wij niet betalen zijn kapitaal. Wat is de weg daartoe dat wij niet vergoeden zijn kapitaal en zijn menschen welke $7\frac{1}{2}$ zijn? Welke is de weg dat we niet betalen?» Wat zeide Lafōng Lasali? «De weg slechts opdat wij niet hebben te betalen, (is dat) we overgeven aan hem dit land. Waarom geven wij het hem over? Opdat niet wij betalen dat zijn kapitaal, geven wij hem het land, maken wij hem onzen vorst hier!» Daarop gingen zij opzoeken den radjo van Aloeajan: «Thans o radjo, zijn wij herwaarts gekomen om U te ontmoeten. Ge hebt gezegd tot ons, dat ge wildet huiswaarts keeren. Nu is ons verzoek aan U o vorst: ge moest niet terugkeeren! Keert ge toch terug, dan nemen zij achter uw rug weer ons land. Het ware beter dat ge U hier vestigdet.» «Wat zou mijn voordeel zijn zoo ik mij vestigde hier in Uw land?» Wat zeide daarop Lafōng Lasali? «Uw winst ware dat ik u vorst maakte hier.» Wat zeide Radjo Aloeajan? «Dat gaat goed zoolang ik er nog ben, dan kan ik vorst zijn alhier; want ik sta mijn man, ik heb mijn verstand, zoolang ik leef. Maar ben ik straks gestorven, dan gaat het niet over aan mijn kinderen, omdat ge misschien mijn

kinderen niet toestaat vorst te worden.» Wat zeide Lafōng Lasali? «Wanneer later gij zult zijn gestorven, gaat het over aan uw kinderen.» Hij vertrouwde het niet de radjo van Aloeajan: «Waarom stel ik er geen vertrouwen in? Misschien zijn zij dom, en gij geslepen, dan neemt ge het van hen.» Lafōng Lasali antwoordde: «Wanneer ge mij niet vertrouwt, laat ons dan gaan zweren aan gindschen afbrokkelenden rivieroever, dat we mogen verwelken als de blaren van den moerōng-boom!» Daarop gingen zij naar den afgebrokkelden rivieroever, en namen zij blaren van den moerōng-boom. Daar gekomen, gingen zij staan aan den rand van den afgebrokkelden oever. Zij gingen zitten onder den moerōng-boom. Daarop namen zij een vuurtest, zij brandden benzoë, zij uitten de bewoordingen van hun eed: «Gij God, Gij Zon, die kent dezen onzen eed. Ware het ik straks verstoorde, ik nam deze waardigheid, moge het mij dan vergaan als dezen afgebrokkelden oeverwand! mogen mijn blaren vallen als de blaren van dezen moerōng! naar den top krijg ik geen spruiten, naar de aarde geen wortels, in het midden worde ik doorboord door torren, wanneer ik later mocht nemen Uw waardigheid! Tot getuigen nemen wij Allah! Dat is onze eed. Als ik er van mocht afwijken, of — men weet het niet — mijn kinderen zouden dat doen, mijn kleinkinderen, tot mijn achter-achterkleinkinderen toe, mogen zij dan niet uitspruiten of wortelschieten, en in het midden door torren worden doorboord!» Daarop keerden zij huiswaarts. Hier tehuis gekomen, richtten zij een feestmaal aan voor heiligen en menschenkinderen. Toen dat was afgeloopen, wat zeide toen Lafōng Lasali? «Thans o vorst gaat aan u over dit land; ge kunt het afdrijven, ge kunt het vastleggen, het gaat over aan u, en land, en bevolking, en bezittingen tegader. Wat speciaal mij aangaat, — het bestuur binnen dit land berust bij u; ik, ik woon vrij binnen dit land.» Wat zeide daarop de radja? «Goed, zoo gij vrij wilt wonen in dit land, daar steekt geen kwaad in.» Daarop, nadat het vorst zijn op hem was overgegaan, overpeinsde Radjo Aloeajan: «Hoe is het dat zij geven mij dit land? Ik ben vorst geworden in dit land. Hoedanig zal ik nu gunstig stemmen de gedachten van dien Toefanees? Ik zal hem maken radjo van de helft daar van het land; hem stel ik daarover aan tot vorst, opdat we samen tot welvaart brengen dit land. Zoo er zaken zijn binnen dit land, dan berechten wij

ze samen, opdat het aangenaam zij voor mij, zijnde er mijn gezelschap om mee te beraadslagen over de berechting.» Daarop ging hij opzoeken den Toefanees. Gekomen aldaar, sprak de Toefanees: «Vanwaar komt ge o Teukoe Ampōn?» «Ik kom van de kampong. Ik ging u opzoeken. Thans, laat ons broeders zijn, van af deze wereld tot in het hiernamaals, laat ons broeders zijn!» Wat zeide hij daarop? «Goed! Dat hangt van u af. Een keer is het de wensch van u, tien malen (is het de wensch) van mij. Ik wil graag dat wij broederschap sluiten!» Wat zeide daarop de vorst die was gekomen? «Goed dan. Dit land keert terug aan u. Hier van deze helft zijt gij de vorst. De oudere broer ben ik, de jongere gij. Dat is het waarvoor ik hierheen ben gekomen om u te ontmoeten, opdat wij dit land tezamen zouden besturen.» Toen dat was afgeloopen, geruimen tijd nadien, kwam de grootvader van Datoe^s Nja^s Noe. Hij maakte een stal. Toen klaar was zijn stal, pakte hij menschen op, en stalde die. En toen hij er al veel had binnengeloodst, bracht hij ze naar de vaste wal van Sumatra. Gekomen daar op de vaste wal, verkocht hij hen van land tot land. Toen die op waren, keerde hij weer herwaarts naar Simoeloel. Hij vatte weer menschen op, en sloot hen weer in de stal. Kwam er een schip van de vaste wal, dan verkocht hij hen daaraan. Aldus ging het maar voortdurend. Onderwijl kwam er een teungkoe van de vaste wal. Met zijn hoevelen was de teungkoe? Met zijn tweeën met zijn panglima Marahabit. De teungkoe sprak tot den grootvader van Datoe^s Nja^s Noe, wat zeide hij? «Je moet niet die menschen verkoopen! Ik mohammedaniseer dit land. De soeltan van Atjèh heeft gezegd, dat zulks kon strekken ter vervanging van mijn bedevaart. De soeltan van Atjèh heeft gezegd, dat deze menschen al tot den laatsten man het bosch in waren gegaan.» Onderwijl ging de teungkoe de menschen uit het bosch verzamelen. Hij trof hen aan, nam hen mee naar de kampong. Hier gekomen, huisvestte hij hen in een kamer, hij sloot die af; en ging weer menschen verzamelen. Achter zijn rug ging de grootvader van Datoe^s Nja^s Noe de menschen halen die hij had gehuisvest in de kamer. Hij plantte lansen daar beneden, hij wierp van hier de menschen naar daar op de punten van de lansen, en allen vonden den dood. Daarop kwam de teungkoe, hij zeide tot den grootvader van Datoe^s Nja^s Noe: «Je moet niet dooden de lieden die ik heb ver-

zameld!» Hij wilde niet hooren. Toen kwam zijn panglima, en hij en de grootvader van Datoe^s Nja^s Noe twistten; zij twistten, en Panglima Marahabit werd boos. Zij worstelden hij en de grootvader van Datoe^s Nja^s Noe. Vermoeid van het worstelen hier op de vaste wal, gingen ze worstelen in zee. Het lukte aan een steen te binden de haren van den grootvader van Datoe^s Nja^s Noe, zoodat hij niet kon opstaan. Daarop ging Panglima Marahabit terug naar hier aan wal. Achter bleef hij daar in het water. Na drie nachten ging men kijken, toen leefde hij nog, hij was niet dood, en omgekeerd was de steen. Toen vroeg hij vergeving aan panglima Marahabit. De panglima zei: «Als ge luistert naar wat ik zeg, maak ik u los. Is het dat niet ge luistert, moge ge dan sterven in het water, en ik maak je dan niet los.» Wat zeide daarop de grootvader van Datoe^s Nja^s Noe? «Als ge mij verlost, zal ik geen menschen meer dooden. Dat is o panglima mijn verzoek als je belooft aan U: maak mij los!» Hij maakte (hem) los. Hij keerde naar hier aan land terug, hij ging naar zijn huis. En hij doodde niet (meer). Zoo werd dan het land door den teungkoe geislamiseerd. Nadat het land was geislamiseerd geworden, keerde de teungkoe terug naar Atjèh. Gekomen in Atjèh, zocht hij den soeltan van Atjèh op. Wat zeide hij tot den soeltan? «Het land waarover ge met mij spraakt ben ik wezen islamiseeren. Dat is wat ik u rapporteer o soeltan van Atjèh.» Wat zeide de soeltan van Atjèh? «Goed, het is niets. Maar keer terug. Hier is een paal. Breng die naar de baai van Simoeloel. Maak na aankomst daar een moskee. Hebt ge die straks voltooid, vestig dan den godsdienst, en vestig de adat in het land.» Vervolgens keerde hij herwaart naar de baai van Simoeloel. Hier aangekomen voltooidde hij de moskee. Toen klaar was de moskee, stelde hij aan imam, chatib, en bilal, als hoofden van de gemeenteleden. En toen zij er waren die de zaken van den godsdienst hadden te bestieren, stelde hij wereldsche hoofden aan. Hij schiep twee radja's, twee malintang's, en één hoofd voor de vreemdelingen.

Bovenstaand verhaal teekende ik op uit den mond van Datoe^s Lamba^sét, een nazaat van Datoe^s Aloeajan.

Het tegenwoordige hoofd van het geslacht Toefa: Datoe^s Lëpé^s, wonende te Laoe rë^së in Simoeloel, vertoonde mij daarop

een dezelfde stof behandelende «tambo», gesteld in een van Simaloereesche, Atjèhsche e. a. smetten geenszins vrij Maleisch.

Die tambo loopt aldus:

Alamat.

Inilah katrangan asal oesoel moela dahoele mendjadi adat dengan hoekeem dalam negri Simaloer, soerat sarakata, soepaja ma^saloem orang simoeanja atawa orang Koempeni, soepaja trang asal orang djadi datoe^s pamoentja^s dalam negri Poelo Simaloer adanja.

Moela² asal dahoele datang satoe orang kadalam ini negri, bernama Toeankoe Siano^s Kare^s Mati, dia tinggal di Oedjoeng Toebea. Djadi dalam itoe datang satoe orang bernama Soemareh Bintol. Itoe orang dia tinggal di Along. Djadi bertemoe itoe orang doea. Dia moepakat, dia maoe prang ini negri, sebab ada satoe orang bernama Lafoeng Lasali, itoe orang peuhoe kom kras. Djadi dia maoe prang orang. Djadi berdjalan itoe orang doea dari Oedjoeng Toebea pergi ka Simaloer, dia bawa^s doea ekoer kambing. Sampai di Simaloer pigi dia lihat Lafoeng Lasali, dia tinggal di Doloe. Sampai di Doloe itoe Lafoeng Lasali tidoer dalam ajoen. Djadi dia tanjai: «Siapa ini?» Djadi orang sitoe bilang: «Ana^s Lafoeng Lasali.» Djadi poelang itoe orang doea, dia moefakat, dia ambil satoe kambing, dia bikin pakajannja amas sama sekali, sampai berat dia poenja badan amas semoeanja. Djadi dia lepas itoe kambing berdjalan. Sampai di Taloe^s Simaloer, Lafoeng Lasali tangkap itoe kambing, dia boenoh, dia ambil semoeanja dia itoe emas. Djadi nene^s Datoe^s Pamoentja^s tjari itoe kambing, — tida^s ada lagi! Djadi sampai dia kasih chabar kepada Lafoeng Lasali: «Dari kami poenja kambing, soedah hilang dalam kamoe poenja negri. Dari itoe arta, tida^s boleh hilang, boleh poelang! Lasali periksa! Kalau tida^s, ini negri kami prang.» Djadi nene^s Datoe^s Pamoentja^s prang itoe negri. Lama² prang, mati orang berapa banja^s, djadi Lafoeng Lasali minta^s tolong pada nene^s Datoe^s Landasan, dia tolong djoega prang. Mati orang Datoe^s Landasan toedjoeh orang, djadi dia bikin damei itoe prang. Soedah baik, dia kasih negri sabelah kepada nene^s Datoe^s Pamoentja^s. Dari Koeala Simaloer nene^s Datoe^s Pamoentja^s Ratoes poenja prentah; poelang kepada Datoe^s Landasan sabelah Bahoeng, dia jang prentah. Djadi datang nene^s Datoe^s Nja^s Noeh, dia tangkap orang, dia

djoeal semoeanja. Djadi kemoedian datang Teungkoe Kramat di Oedjoeng, dia bilang: «Kita bikin adat dengan hoekoem dalam ini negri. Itoe orang djangan didjoeal lagi. Saja bikin islam orang semoeanja.» Djadi ada adat dengan hoekoem dalam ini negri. Djadi poelang Teungkoe Kramat ka Atjeh. Bertemoe dengan radja Atjeh, dia bilang: «Semoeanja soedah saja islamkan itoe negri.» Djadi radja Atjeh bilang: «Kalau begitoe, bawa dia sini itoe orang poelo barang doeapoeloeh; boleh saja lihat jang djadi radja, soepaja boleh tetap dalam itoe negri.» Djadi poelang ka negri poelo Teungkoe Kramat. Dia bawa^s nene^s Datoe^s Nja^s Noeh satoe orang, nene^s Datoe^s Pamoentja^s Ratoes satoe orang, jang lain ada lagi empatpoeloeh orang, semoeanja pigi di Atjeh, bertemoe dengan radja. Jang lain habis mati semoeanja, tinggal tjoema doea orang sadja: nene^s Datoe^s Nja^s Noeh satoe orang, nene^s Datoe^s Ratoes satoe orang. Djadi radja Atjeh oedji itoe orang doea. Nene^s Datoe^s Nja^s Noeh dia bikin dalam meriam, toedjoe hari, tida^s mati, dia kasih kaloe ar. Nene^s Datoe^s Ratoes dia labang di batang kajoe besar, toedjoe hari, tida^s djoega mati, habis dia lepas. Radja Atjeh bilang: «Inilah boleh djadi radia kita bikin sebab boleh tahan oedji.» Diadi nene^s Datoe^s Ratoes bilang: «Toeankoe Ampon, djangan saja bikin djadi radja. Ada jang lain, karena saja djadi badal sadja.» Radja Atjeh bilang: «Kalau begitoe bawa^s disini itoe orang, boleh saja lihat.» Djadi poelang ka negri poelo itoe orang doea. Sampai di poelo, moefakatlah itoe orang, maoe pigi lagi di Atjeh, antar persembahan. Disoeroeh nene^s Datoe^s Langkadeh, dia tida^s maoe pigi. Nene^s Datoe^s Ratoes bilang: «Kalau kamoe pigi, kamoe djadi radja.» Dia tida^s djoega maoe pigi. Dia bilang nene^s Datoe^s Ratoes: «Pigilah, biar saja djangan djadi radja.» «Kalau moengkir achir kemoedian, begimana?» Sampai dia bersoempah nene^s Datoe^s Langkadeh: «Kalau saja engkar sapandjang kita poenja djandji, saja djangan selamat doenia achirat! Biar saja boeta! Saja djanganlah djadi radja dalam ini negri!» Habis itoe perchabaran pigilah nene^s Datoe^s Nja^s Noeh dengan nene^s Datoe^s Ratoes, pigi hantar itoe persembahan. Sampai di Atjeh, bertemoe dengan radja. Djadi dia kasih persembahan kepada radja. Djadi radja pechabaran: «Kalau begitoe, biar saja bilang nene^s Datoe^s Nja^s Noeh djadi radja negri Simaloer, nene^s Datoe^s Ratoes djadi pamoentja^s dalam negri Simaloer.» Habis dia sampai ka poelo, dia bikinlah atoeran dalam negri: Orang lima soekoe:

satoe soekoe Dagang itoe Datoe^s Nja^s Noeh, satoe soekoe Toefa itoe Pamoentja^s Ratoes, satoe soekoe Lasali itoe orang poenja, satoe soekoe Bolawah itoe Pamoentja^s Bandjar, satoe soekoe Bolawah itoe Pamoentja^s Bandjar, satoe soekoe Kaboe, itoe jang djadi imam Datoe^s Langkadeh. Soepaja trang adanja. Ini soerat tjalitra dari nene^s mojang toeroen kepada ana^s tjoetjoenja percharan, bersalin ana^snja. Soepaja ma'loem orang simoeanja saperti percharan ini jang tertoeleis dibawah ini. Soerat tamat kalam. Amin!

Datoe^s Nja^s Ta van soekoe Kaboe, neef van den Datoe^s Langkadéh uit de tambo en, als deze, afstammeling van den na te noemen Datoe^s Mantawaj, was het met beide bovenstaande texten oneens en gaf mij een derde, voor zijn geslacht meer voordeelige lezing:

Datoe^s Mantawaj van soekoe Kaboe ging zijn jongeren broeder Bèhoea zoeken. Op zijn omzwervingen kwam hij tot Pangaroesan, waar een boomstam de vaart versperde. Datoe^s Mantawaj kapte den boomstam weg. Hij was daar nog mee bezig, toen kwam Si Toefa, die broederschap met hem sloot, en verklaarde, Datoe^s Mantawaj steeds te willen volgen. Samen trokken zij verder en kwamen tot Simoeloel. Daar tuigden zij een bok op met gouden tuig, en lieten dien los. De landsvorst Lafōng Lasali, het dier ontwarende, doodde den bok en nam het goud. Datoe^s Mantawaj en Si Toefa hadden hun doel bereikt: Zij hadden een voorwendsel om Lafōng Lasali te beoorlogen. Deze verloor den strijd en riep de hulp in van Datoe^s Aloeajan, die de vrede herstelde. Datoe^s Mantawaj kreeg de helft van het rijk, en Lafōng Lasali stond de hem resteerende helft af aan Datoe^s Aloeajan. Datoe^s Mantawaj had een dochter, die hij uit-huwde aan zijn vriend Si Toefa. Ook had hij een zoon Datoe^s Kaha. Toen kwam er bevel van Atjèh's soeltan, om geschenken en een gezantschap te zenden. Si Toefa trok naar Atjèh, en zag zich beloond met de toezegging, dat hij zijn schoonvader zou mogen vervangen in het bestuur over diens landschap; maar na zijn dood moesten Datoe^s Mantawaj's afstammelingen weer gaan regeeren. Sindsdien bleef echter het bestuur in Si Toefa's geslacht, vanwaar voortdurende oorlogen tusschen de soekoe's Kaboe en Toefa. Nazaten van Si Toefa, Datoe^s Mantawaj, Lafōng Lasali, en Datoe^s Aloeajan waren resp.: Si Lëpé^s van soekoe Toefa, Datoe^s Nja^s Ta van soekoe Kaboe, Panglima

Nja^s Gah van seekoe Lasali, en Datoe^s Lamba^sét van seekoe Bòlawa.

Inafi-nafi Toeankoe Manggarang.

Nga sara Toeankoe Manggarang èrè, banònè tè^s Poelò Banja^s, mamòti-mamòtijah mè^s Lō^s Simoeloel. Lëntō^s ia (è^s-)ba^s lō^s, nipanggél sagalò radjò-radjò, léngnè: «È^s dè^sò èrè, nga ^sō fēsang è^s-bacha^s banòmèrè, mièna^sèna^s a^sō. Balandjò ba^sdoemòn si wabé^s. Miba-miba an ndō.» «Dai, sadò si-nga dapè^s maiba anmò.» «Doema^sar tiò^s-tiò^s wakëtoe mangan tana^seun an toeankoe èrè!» Saò-saò ratoe^s mina^seun saò ingkan lajap. Sara falal tè-dò^si mèsa ratoe^s èdè, ratò-ratò mangëba annè. Matoeasi sa^sa dana^seun annèja, lëpaj^s ataj^s balal, nintoe^s sira, mèlafè^s la^sòn, nintō^s marō sira. Oewi-oewi mangi mamasét-masét. Alènè toeankoeja mè sira è^s angkal, mè bèsilè^s. Niram sira ana^s Teungkoe è^s Oedjoeng, maè ja mè-rò^si iléq daja, mangèna^s si-nga bèsilè^sia, niafén-afén silè^sdaja. Matoeasi sa^sa niila bèsilè^sia ana^s toeankoeja, nitidaò sa^sa kapoetoesan silè^sia. Léngda alè toeankoeja: «Ba^sdoemòn maiila kapoetoesan silè^s. Nè toetō^s mè-rò^si è^s Toeankoe Manggarang.» Léngnè sa^sa: «Rai, dëman mèlafè^s maè a^sō manoetō^s kapoetoesan silè^sia.» Dëman mèlafè^s sa^sa maèja ana^s Toeankoe è^s Oedjoengia; lëntō^s dò^si, nintō^s ana^s toeankoeja. Léngnè: «Daifa^s a^sō moentō^s! Mali a^sō manoetō^s kapoetoesan silè^s è^s diò, toeankoe òj. Nga^sō daroeròn alèmoja, léngda: Nè toetō^s mè-rò^si toeankoe kapoetoesan silè^sia. Doema^sar ngang a^sō mèria; moeatoe^s è^s dè^sò kapoetoesan silè^s ijè.» Niahan toeankoeja: «Ba^sdoemòn wila kapoetoesan silè^s. Anadō-ènnèng ò barani la^sòn manoetō^s kapoetoesan silè^s? Doema^sar moeatoe^s atang è^s dè^sò, sèbab diò si mangila!» Léng ana^s Toeankoe è^s Oedjoengia: «Ba^sdoemòn wila! Ènnèng-atang oetotō^s è^s diò Toeankoe òj. Atèrè a^sō kapoetoesan silè^s ijè.» Niahan toeankoeja: «Tamè-isè^s angkal, doe ^sò oepantjōng. Malawan ò la^sòn manoetō^s kapoetoesan silè^s; salangaj-oelangaj tè^s diò bahaj sira oeta^soeti.» Léngnè: «Rai toenkie òj, bëtanggoe a^sō è^s diò arègò dòfòngi. Sènoe^s pantjōng mang a^sō ngang lëntō^s dòfòngi.» Niòlèng sa^sa, ana^s Toeankoe è^s Oedjoengia mè^s loema. Lëntō^s dò^s loema niatoe^s è^s ajanèja léngnè: «Bè aja òj, è^s dè^sò èrè, aga^sō ngang lëntō^s oemòr^sò, nifoenoè a^sō Toeankoe Manggarang, sèbab nga^sō manoetō^s kapoetoesan silè^s è^s isè. Ngang ja soeè^s toeankoejah, léngnè: Oepantjōng ^sòh è^s diò!» Léng sa^sa Teungkoe è^s

Oedjoengia: «Ngang wahan è^s diò ina èrè: béré mè-ròⁱ è^s-ilé^s Toeankoe Manggarang èdè! Mahaò pè^sèlnè. Sènoe^s nifoenoè^s ò^s toeankoe èdè! Maè ma^sò; djangènta^si moefoeha! Aradōlia, ba^s ò^s nifoenoè! Widjinkan inènawamò.» Oemënggé^s sa^sa ana^s Toeankoe è^s Oedjoengia: «Dai aja òj, ba^s ò^s nifoenoè Toeankoe Manggarang èdè!» Lëntō^s djandjija si-nga dōfongija, maè ja sa^sa ana^s Toeankoe è^s Oedjoengia; nisèba ajanèja èlè^s inanèja. Lëntō^s ia è^s bintoe, niaòngania inanèja, léngnè: «Alé mënèng dia ana^s òj, dō watoe^s è^s diò kapoetoesan silè^sia. Ngang niatoe^s è^s dè^sò ajamò satépé.» Niòlèng sa^sa mè^s loema, nisèba inanèja, niatoe^s sa^sa kapoetoesan silè^sia. Ninaoeng ndō sa^sa maè ana^s Toeankoe è^s Oedjoengia, mè mamoefoej djandida èlè^s Toeankoe Manggarangia. Lëntō^s sa^sa dò^si è^s-ilé^s Toeankoe Manggarangia, léngnè: «Ngang a^sō fèsang Toeankoe Manggarang òj. Pantjōngèng a^sōja. Ara si moeda è^s-dèta^s ò, ba^s-doe mēngapò, naoemang. Ba rasòb saò lèbangi banòng ò, oemalòri masaél mamantjōng è^s dè^sò.» Léng Toeankoe Manggarangia sa^sa, léngnè: «Dai, misòb lèpoel èdè, misòfan ia donè^s aléng-aléngnè, oemalòria oepantjōng.» Dasòb sa^sa lèpoelia, daba ja sa^sa mè-ròⁱ è^s-baha^s oetoe^sia, dasèfan donè^s aléng-aléngnè. Matoeasi sa^sa niabé^s Toeankoeja bédangnè, niba è^s boeanglimanè, léngnè: «Pantjōngia ana^sda èdè.» «Dai Toeankoe òj, dō oesoebò oepantjōng.» Nipantjōng sa^sa, ba^s dai^s na nipantjōng. Ngang ia asèlò mamantjōng, niba sa^sa è^s Toeankoe Manggarangia bédangia. Nipantjōng è^s Toeankoeja sa^sa ataja, ba^s dai maroe^s na. Ngang ia asèlò mamantjōng ana^s Teungkoe è^s Oedjoengia, léng Toeankoe Manggarangia: «Dai fa^s ò^s oefoenoe, tasaboei^s ita malahi. Ahima^si ò^s, tè^s doenia lentō^s è^s achirat. Oeba ò^s amada sagalò padagangan; radjòda ò^s padaganganja. Dè^sò manidaò tènè^s bangoeloe èlè^s pamoentja^s è^s-baha^s banò èrè.» Lëntō^s sa^sa balal Dimè^sat, kaloea sa^sa Toeankoe Manggarangia mè^s masihét, mamoeha sagalò radjò-radjò, mangatoe^s ia è^s radjò-radjòja, léngnè: «Nga sara ata èrè, ana^s Teungkoe è^s Oedjoeng, oewabé^s ia ahéng^sgō; oeba ja radjòda sagalò padagangan si fèsang tè^s lòr, namònè Datō^s Dagang.» Léngda sa^sa radjò-radjò è^s-baha^s banò: «Dai Toeankoe òj. Nga-mang lëntō^s pikèrmò, ba^s-dō mangapò, tatoe^s è^s ajanèja, Teungkoe è^s Oedjoengia.» Matoeasi sa^sa maè sira mangatoe^s mè-ròⁱ è^s Teungkoe è^s Oedjoengia; léngda: «Djami è^s-èrè mamoeha è^s diò, nga manidaò Toeankoe Manggarang è^s diama^si sagalò radjò-radjò mangébaja datō^s dagang;

ana^smòja moeba, tidaonè è^s diò.» Léng Teungkoe è^s Oedjoengia: «Ba^s dai^s ana^soja mara^sda^s adat è^s-baha^s banò, sěbab lélé^s adjing^sgō banò èrè; ba^s dai^s nian adat, sěbab alal haram pėrkadja^san ana^s banò. Nga-mang sėnoe^s si-nga sala ana^s banò nisalakan, — ba^s dai^s è^s dè^sōh, ba^s oebe mara^sda^s adat jè.» Léng sa^sa Toeankoe Manggarangia: «Ba^s-doe mangapò! dai fa^s ia mangansala ana^s banò; dònè doel aloeanda padagangan mēmoeha radjò banò.» Léng sa^sa Teungkoe è^s Oedjoengia: «Dai ma^sa toeankoe òj, ba^s doe salanè ma^sa.» Ngang sa^sa mandjadi datoe^s dagang kirò-kirò nga sataōn ia mandjadi datoe^s dagang ia, nga-mang si-nga sala ana^s banò. Matoeasi sa^sa ahėsi Teungkoe è^s Oedjoengia: «Nga wahan ana^s òj, béré mara^sda^s palènta banò, mandjadi dòsò pėrkadja^sanmò èlè^s ana^s banò, moesalakan sira mè-isè mè-ria. Doema^sar ba^s dai^s sò datoe^s dagang.» Léng ana^snėja sa^sa: «Nganga ba^s dai^s ma^sa aja òj, oetarén banò èrè; oehaj^s amè wènèngi èlè^s inang^sgō bé aja òj; manarén a^sō banò, mè a^sō banòn Malajoe.» Léng sa^sa Teungkoe è^s Oedjoengia: «Daī ana^s òj! Ba^s-doe-mòn ita boelawan tji^s dai^s balandjòmò. Si-nga doel nga sakati boelawan, tabagi tigò: sabagi mè^s inamò, sabagi mè^s dè^sō, sabagi mè^s diò. Koera^san saò taba bagi inamò; kitab saò abé^s bagimò; toengkè^s tantarén è^s dè^sōh.» «Daī aja òj! Mitoe^sas a^sō èlè^s idjinmè èlè^s inang^sgō.» «Daī ana^s òj, maitoe^sas ò èlè^s idjinma^si. Salamat ò, salamat ami, tènè^s doenia lěntō è^s achirat!»

Het verhaal van Toeankoe Manggarang.

Er was een gestrenge toeankoe, thuisbehoorend op de Poelo Banja^s, die aan kwam zeilen naar de baai van Simoeloel. Aangekomen in de baai riep hij de vorsten en zeide: «Ik, ik ben gekomen hier in uw land om wat rond te kijken. Geld heb ik niet meegebracht. Gij geeft mij dus te eten.» «Goed, zooveel als er valt te krijgen geven we u tot uw voedsel» (antwoordden de vorsten, en onder elkaar zeiden zij:) «Nu zullen we iederen etenstijd voedsel schaffen voor dezen toeankoe!» Per vorst viel er op te brengen een bord gekookte rijst, en iederen dag had een andere vorst de beurt, en allen gelijkelijk schaften zij eten. Wanneer ze dan het eten brachten, als de zon al hoog stond, dan sloeg hij hen, en was het heel vroeg in den morgen, dan sloeg hij hen ook. Zoo ging het maar altoos door. Des toeankoe's gezellen gingen aan land om te schermen. De zoon van Teungkoe

di Oedjoeng zag het, en ging erheen in hun nabijheid, om te kijken naar het schermen, en hij volgde hun schermen na. Ten slotte kon teungkoe's zoon schermen, en hij vroeg de eindwetenschap van het schermen. Des toankoe's makkers zeiden: «Wij kennen niet de eindwetenschap van het schermen. Ga ze vragen daar aan Toankoe Manggarang.» Hij zeide daarop: «Goed, morgen ochtend ga ik vragen de eindwetenschap van het schermen.» Den volgenden morgen ging de zoon van Teungkoe di Oedjoeng; en aangekomen sloeg hij (T. M.) des teungkoe's zoon. Deze zei: «Ge moet me niet slaan! Ik kom vragen de eindwetenschap van het schermen aan u o toankoe. Mij is 't gelast door uw makkers, zij zeiden: Ga vragen daar aan den toankoe de eindwetenschap van het schermen. Thans ben ik hier gekomen; zegt U mij nu die eindwetenschap van het schermen.» De toankoe zeide: «Ik ken die eindwetenschap van het schermen niet. Hoe kom je zoo óvermoedig vragen naar de eindwetenschap van het schermen? Nu zul jij ze mij zeggen, want jij kent ze!» De zoon van Teungkoe di Oedjoeng zeide: «Ik ken ze niet! Daarom juist vraag ik ze aan u o toankoe. Leer mij die kapoetoesan silè^s.» De toankoe zeide: «Laat ons aan wal gaan, ik zal je onthalzen. Je bent al te brutaal met je gevraagd naar die kapoetoesan silè^s; daarenboven van jou ben ik nog niet bang.» Hij zeide: «Goed toankoe, maar ik vraag u twee nachten uitstel. Dan onthals mij maar als die twee nachten om zijn.» Hij keerde huiswaarts, de zoon van den teungkoe van de oedjoeng. Thuisgekomen sprak hij tot zijn vader: «O vader, wat mij aangaat, ik geloof dat mijn levensdagen geteld zijn, doordien Toankoe Manggarang mij zal dooden, omdat ik hem gevraagd heb om de kapoetoesan silè^s. Hij is toen boos geworden de toankoe, en hij heeft gezegd: Jou zal ik onthalzen!» De teungkoe van de Oedjoeng sprak: «Ik heb je vroeger al gezegd: ga niet in de buurt van dien Toankoe Manggarang! Boos is zijn inborst. Straks zal die toankoe je nog dooden! Je bent toch gegaan; en daar heb je het nu al! Wat nu, laat hij u dooden! Ik geef je ziel verlof te gaan.» De zoon van Teungkoe di Oedjoeng weende: «Goed vader, laat die Toankoe Manggarang mij dan maar dooden!» Toen vervuld was de overeengekomen termijn van twee dagen, vertrok de zoon van Teungkoe di Oedjoeng; hij groette zijn vader en zijn moeder. Gekomen aan de deur, riep zijn moeder hem terug, zeggende:

«Kom even hier mijn jongen, opdat ik je meedeel de eindwetenschap van het schermen. Je vader heeft er mij zoo'n beetje van verteld.» Hij keerde in huis terug, begroette zijn moeder, en deze deelde hem mede de kapoetoesan silè⁵. Toen ging hij weer heen de zoon van den teungkoe van de oedjoeng, om te vervullen de afspraak van hem en Toeankoe Manggarang. Gekomen daar bij Toeankoe Manggarang, zeide hij: «Ik ben gekomen o Toeankoe Manggarang. Onthals mij. Wat ge over mij bescheert, het komt er niet op aan, ga uw gang maar. Laten zij een gat voor mij graven, opdat het gemakkelijk zij mij te onthalzen.» Toeankoe Manggarang sprak: «Goed, graaft in gindschen grond (een gat), en plant hem daar in tot aan zijn middel, opdat ik hem onthalze.» Ze groeven in den grond, plaatsten hem daar in het gat, en plantten hem daar tot aan zijn middel. Daarop nam de toeankoe zijn zwaard, gaf het aan zijn panglima, en zeide: «Onthals dien knaap.» «Goed toeankoe, laat ik eens probeeren.» Hij hiew, maar het lukte hem niet raak te houwen. Nadat hij zich moe had gehouwen, gaf hij het zwaard aan Toeankoe Manggarang. De toeankoe hieuw toen naar den mensch, maar ook hij vermocht hem niet te treffen. Vermoeid van het houwen naar den zoon van Teungkoe di Oedjoeng, zeide Toeankoe Manggarang: «Laat ik je niet dooden, laat ons zeggen dat we broeders zijn. Jij bent onze jongere broeder, van af de aardsche wereld tot in het hiernamaals. Ik stel u aan tot vader over de plaatsen der vreemdelingen; der vreemdelingen hoofd zijt gij. Zulks vraag ik aan de pangoeloe's en pamoentja's binnen dit land.» Den eerstvolgenden Vrijdag, ging Toeankoe Manggarang er op uit naar de moskee, om te ontmoeten de hoofden, en hij sprak tot de hoofden, zeggende: «Hier is een man, de zoon van Teungkoe di Oedjoeng, dien ik heb aangenomen tot mijn jongeren broeder; hem stel ik aan tot hoofd over de handelaren die van zee komen, met den titel datoe⁵ dagang.» De landshoofden zeiden: «Goed o toeankoe. Als dat zoo bij u is opgekomen, 't is niets, deelen we dat dan mee aan zijn vader, Teungkoe di Oedjoeng.» Daarop gingen zij spreken met Teungkoe di Oedjoeng; ze zeiden: «Wij hier bezoeken u, omdat Toeankoe Manggarang ons hoofden heeft gevraagd een datoe⁵ dagang aan te stellen; sta daartoe uw zoon af, dat is zijn verzoek aan u.» Teungkoe di Oedjoeng sprak: «Mijn zoon zal geen adatfuncties bekleeden in dit land, want het is ter vervanging van mijn

bedevaartsplicht dat ik werk in dit land; hij mag zich niet inlaten met de adat, want geoorloofd of verboden zijn de werken der landskinderen. Wanneer hij dan straks schuldige landskinderen bestraft, — ik zou het niet willen hebben, ik sta hem niet toe die adat te handhaven.» Toeankoe Manggarang zeide daarop: «'t Is niets! Laat hij dan geen straffen opleggen aan de landskinderen; laat hij slechts de vreemdelingen van de schepen hebben te brengen voor de landsgrooten.» Teungkoe di Oedjoeng zeide: «Goed dan Toeankoe, daar steekt geen kwaad in.» Ongeveer een jaar nadat hij datoe^s dagang was geworden, gebeurde het dat een landszoon misdreef (en terzake werd gevonnisd). Daarop werd Teungkoe di Oedjoeng boos: «Ik heb gezegd jongen, dat je je niet moest inlaten met de handhaving der landsinstellingen, want daardoor handel je zondig tegenover de landskinderen, hen bestraffend dan zus dan zoo. Nu mag je niet langer datoe^s dagang zijn.» Zijn zoon zeide daarop: «Als ik dat niet langer zijn mag vader, verlaat ik dit land; ik wil niet bij u en moeder blijven o vader; ik ga het land verlaten, ik trek naar het Maleische land.» Teungkoe di Oedjoeng zeide: «Goed mijn jongen! Maar wij hebben geen goud om te dienen tot uw blandja. Er is slechts één kati goud, we deelen dat in drieën: een deel voor uw moeder, een deel voor mij, en een deel voor jou. Een koran geven we aan uw moeder; een kitab neemt ge voor uw deel; en de overblijvende stut is voor mij.» «Goed vader! Laat mij dan vrij met Uw beider verlof van u en van mijn moeder.» «Goed mijn jongen, wij laten u vrij met ons beider verlof. Het ga u wel, en het ga ons wel, van deze wereld tot in het hiernamaals!»

Banta Bëransah. ¹

Nga sara radjò èrè, kahannè Èsèkandar Ali, ana^snè Banta Bëransah, siantëngan Banta Kërta. Matoeasi sa^a mërè^sia radjòja, ajanè Banta Bëransaja. Bësang inanè Poeti, matoeasi niatoe^s è^s ana^snèja: «Tòtò^s oj, alé! Nga mërè^s ajamò. Alé mônia soengkoel. Danëngia la^sòn mërè^s!» Matoeasi sa^a maèja ana^snèja. Ntò^s dò^si nisoengkoel ajanèja. Matoeasi soe^s ia: «Itaja rō si ma-noengkoel è^s dè^sōwi?» «Dè^sō aja oj. Anadō^s ò dan mërè^s?» «Ènëng a^sō sèbab dan mërè^s, nga^sō mènihì.» Matoeasi sa^a

¹) Van de dus genaamde Atjèhsche hikajat wordt zeer bekort het begin hier weergegeven.

niëtëj oemënggè^s radjòja. Nitoetō ana^snèja: «Anadō^s ònëng oemënggè^s aja oj?» «Ijéngia! Nganga moeda manoeroei^s si wahan èrè, oewatōe^s ma^sananè a^sō oemënggè^sia.» «Atoe^s mang^s!» Léng ajanèja sa^sa: «Nga oewi ma^sa nga i inihing^sgō. Nga saò fanò èrè, nga rò^si è^sitafan lawi^s api, nga alè^s radjònè dò^si banò sahō^si, bai tètaja kahannè; inama isjè radjòì èlè^s manò^s-manò^snè, kahannè Mala^sōn Diri. Ana^snè radjòì Noeroel Afèla. Jéngia inihing^sgōja. Nè toeroei^s èlè^s adé^smò Banta Kërta?» Matoeasi sa^sa maè sira manoeroei^s inihi ajadaja. Dabé^s koedòda, mansara-sira, malafén sagalò ra^sjat. Lëntō^s dò^si éténg dòtan, léng Banta Bëransah: «Dai fa^s amè mali. Araò la^sōn! Darò mang ami maè. Mitarén amè!» Matoeasi sa^sa mè sira ana^s radjòja. Dafoecha sara lalan sè-bèl, dasét, dafoecha sangaōn ajōwajō sè-bèl, nièna^s Banta Bëransah èlè^s soerat ajowajōja, è^s-bòntòr ajōwajōja èlè^s simpang dalania: mè^s ibilang sara, mè^s ènawan sara. Léng Banta Bëransah: «Kaka^s òj, dalan èrè doea. Tasét doeanè. Òmè tala^s 1) si moeda è^s diò?» «È^s dè^sōh si oeda mè^s ènawan èrè è^s dè^sōh.» «Dai ma^sa, inama isè ba^s-dō moefoecha inihi ajantaja, inama isè sèngang ò.» Matoeasi maè ja Banta Kértaja, niasét dalannja. Araw-arawia nifoecha saò loema nèné^s Roebia. Ninaoe mantètèhëm Banta Kértaja. Nièna^s Roebiaja. «Òtaén dō^s ò?» «Tén a^sō isè nèné^s òj.» «Òmaè roe^s ò ma^sa?» «Mè a^sō manoeroei^s inihi ajang^sō.» «Dai^s ma^sa. Bënging, naoeng mërè^s è^s i.» Bëngija sa^sa mè ja bédjòdi. Matoeasi talō ja. Matòt masarè^s-sarè^s bahajannè, niölëng mè-rò^s loema nèné^s Roebiaja. Mata^soe ja dòné^si è^s isèi. Mamölëng sa^sa niséséw sa^sa dò^si Banta Bëransaja: Maè ja sa^sa è^s isèja, nifoecha sangaōn ajōwajō sè-bèl, nga^si roea paò chabau, daëtëj bëtadō^s. Matoeasi sa^sa nira^sda^s Banta Bëransaja: ba^s-doe ra^si mata^sō bëtadō^s siraja. Maèngia sa^sa. Arawaraw ndō nifoecha si mamérét awén afòrat. Niëtëj nitëmi. Matoeasi sa^sa léng Banta Bëransaja: «Andiòì afòrat awénmòja, moeëtëj ma moëtëmi? Moekoerangiaï, òré ra^si moesabòng!» Ba^s-dō nipa-doeli ataja. Maèngia sa^sa Banta Bëransaja. Dan-dan sa^sa nifoecha saò soerau. Nga^si sara teungkoe, nga fëtëng ia mangadji. Ninaoe sa^sa mantètèhëm Banta Bëransaja. Nièna^s sa^sa teungkoeja, nitoetō^s sa^sa: «Òtaén^s ò tòtò^s òj?» «Tén a^sō isè teungkoe òj.» «Alé ma^sa di a^sloema, bënging, naoe mërè^s è^si.» Bëngi fanò nitoetō^s

1) Dit tala ontmoette ik ook in ia èrè tala chèpèngmòja of ia tala^sèrè chèpèngmòja, dat meh mij gaf als vertaling van het Atjèhsche njòë (na) pèng gata.

teungkoeja: «Itaja rō chachanmò?» «Kahan⁵ō Banta Bëransah.» «Ômaè ò?» «Maè a⁵ō manoeroei⁵ inihi ajang⁵ō. Nèhoe moeèngēl inihi ajang⁵ōwi?» «Araja inihi ajamò?» «Nga saò fanò dō⁵i tafan soebarang lawi⁵ api. Nga sara radjò dō⁵ banò sahō⁵i èlè⁵ manò⁵-manò⁵nè, kahannè Mala⁵ōn Diri; ana⁵nè radjò⁵ Noeroel Afēla. Jégia inihi ajang⁵gōi.» «Nganga jè, ba⁵ nèhoe wèngēl saoemēr⁵ōh. Nganga oewi⁵ ma⁵a, dai fa⁵ mēnēng ò maè. Ba mēnēng⁵ ò è⁵èrè, naoe mēnēng mangadji.» Ôfélia⁵i, sataōn; ngang nila mangadji. Matocasi sa⁵a léngnè Banta Bëransaja: «Mènga⁵ō teungkoe òj! Danēng a⁵ō la⁵ōn è⁵èrè.» «Daī ma⁵a, naè-mang.» Maja sa⁵a mèja dèta⁵ koedònèja. Dan-dan sa⁵a loemala⁵ōja, nifoeha saò blang, èlè⁵ loema dō⁵i tēdè padangia. Mè nièna⁵, sēnga⁵i, sara nagò sè-bēl. Niram sa⁵a nagōja Banta Baransaja, gala⁵ ia: «Aléng mèria! Oewan⁵ ò!»

Banta Bëransah.

Er was een vorst, zijn naam was Iskandar Ali, zijn zoon heette Banta Bëransah, de jongste Banta Kërta. Hij sliep de vorst, de vader van Banta Bëransah. Kwam zijn moeder Poeti, zij zeide tot haar kind: «Jongen, kom! Je vader ligt te slapen. Ga hem toch wekken. Hij slaapt zoo lang!» Daarop ging haar zoon. Daar gekomen wekte hij zijn vader. Deze werd boos: «Wie is het die mij wekt?» «Ik vader! Waarom slaapt ge zoo lang?» «Dat ik zoo lang heb geslapen komt, omdat ik gedroomd heb.» Daarop begon de vorst te weenen. Zijn zoon vroeg: «Waarom weent ge vader?» Dat is het! Als je wilt volgen wat ik zeg, vertel ik de beteekenis van mijn weenen.» «Vertel maar!» Zijn vader zeide: «Aldus was mijn droom. Er was een land, daar aan de overzijde van de vuurzee, en in dat land was een vorst, maar ik weet niet hoe hij heette; maar die vorst had een vogel, die den naam droeg Mala⁵ōn Diri. 's Vorsten dochter heette Noeroel Afla. Dat was mijn droom. Ga je ze opsporen met je broer Banta Kërta?» Daarop gingen ze volgen den droom van hun vader. Zij namen hun paarden, ieder een, en de onderdanen volgden hen. Gekomen aan den rand van het bosch; zeide Banta Bëransah: «Gij moet niet gaan. Het is te ver! Wij gaan maar met ons beiden. Blijft gij achter!» Daarop gingen de vorstenkinderen. Zij vonden een grooten weg, zij volgden dien, en zoo kwamen zij aan een grooten boom, en Banta Bëransah zag aan dien boom een brief, en aan den voet van

den boom splitste de weg zich: een weg ging naar links en een ging rechts. Banta Bëransah zeide: «Broeder, deze wegen zijn twee. Volgen we ze alle twee. Welken weg kiest gij?» «Ik, ik wil graag den weg naar rechts.» «Goed, maar ge zult daar niet vinden de verwezenlijking van den droom van onzen vader, maar ge zult het gemakkelijk hebben.» Banta Kërta ging op weg, volgende het pad. Op eenigen afstand trof hij een huis van grootmoeder Roebia. Banta Kërta kuchte. Roebia keek op. «Vanwaar kom je?» «Ik kom van ginds grootmoedertje.» «En waar wou je naar toe?» «Ik ga volgen den droom mijns vaders.» «Dat is mooi. Maar het wordt avond, ga hier maar slapen.» Des avonds nu ging hij dobbelen. En hij verloor. Toen hij al zijn kleeën kwijt was, keerde hij terug naar de woning van nènè^c Roebia. Tot zoover voor wat hem aangaat. Nu wordt er weer verhaald van Banta Bëransah: Hij ging voort, en kwam aan een grooten boom, waarin hingen twee karbouwenbouten, die al maar tegen elkaar aanbonsden. Banta Bëransah vatte ze beet: ze wilden niet ophouden met elkaar te vechten. Hij ging verder. Op eenigen afstand vond hij iemand die zwaar hout sprokkelde. Altijd deed hij er nog maar bij. Banta Bëransah zei: «Waarom terwijl je hout zoo zwaar is, doe je er maar altijd bij? Ge moest er wat afdoen, dan kon je het tillen!» De man gaf er niet om. Banta Bëransah ging verder. Na eenigen tijd kwam hij aan een soerau. Er was een teungkoe bezig uit den koran te reciteeren. Banta Bëransah kuchte. De teungkoe keek op, en vroeg: «Waar kom je vandaan jongetje?» «Ik kom van ginds teungkoe.» «Kom dan hier binnen, het wordt avond, slaap hier maar.» 's Avonds vroeg de teungkoe: «Hoe heet je?» «Ik heet Banta Bëransah.» «Waar ga je heen?» «Ik ga volgen den droom van mijn vader. Hebt ge ooit gehoord mijns vaders droom?» «Wat heeft je vader gedroomd?» «Er zou een land zijn aan de overzijde van de vuurzee. Daar is een vorst in dat land en die heeft een vogel, Mala^aon Diri geheeten; de dochter van den vorst heet Noeroel Afla. Dat is de droom van mijn vader.» «Als dat het is, nog nooit van mijn leven heb ik daar van gehoord. Als de zaken zoo staan, moet je nog maar niet verder gaan. Blijf eerst hier, om te mangadji.» Hoe lang was het, een jaar; toen kende hij mangadji. Daarop zeide Banta Bëransah: «Nu ga ik verder teungkoe! Al zoo lang heb ik hier verbleven.» «Goed, ga maar.» Te paard ging hij verder.

Geruimen tijd was hij voortgegaan, toen kwam hij op een vlakke, en een huis stond daar midden in het veld. Hij ging kijken, wat daarin was, dat was een groote draak. Toen de draak Banta Bēransah gewaar werd, was hij blij: «Kom hier! Ik eet je op!»

Vordering namens Nja^s Kanda tegen Si Kandang.

Oenèn-oenèn mataj nèn^s Nja^s Kanda silaé, tantarén nèn^s nè silafaj. Matoeasi bésang toeònè Si Kandang, ba^sdōja ana^s silaé, darò doel silafaj. Matoeasi sa^sa hawélia èlè^s nèn^s Nja^s Kandaja nèn^s nè silafaj. Matoeasi sa^sa niabé^s ana^s nè ajanè Nja^s Kandaja. Nihòkòt èlè^s kēbaò, nisaboei^s ana^s nè ajanè Nja^s Kandaja, niansimèngēlan è^s ata. Matoeasi sa^sa niamòlèng è^s ajanè Nja^s Kandaja sagalò aratònè, awa^s bònòl, èlè^s kēbaò, èlè^s inafa, èlè^s aloeman. Matoeasi sa^sa mataj ajanè Nja^s Kandaja. Inama isè danèng mamòlèng isè ngang aga^sō ampè^spoeloe taoen mamòlèng è^s ajanè Nja^s Kandaja. Mataj ajanèja, niabé^s Si Kandang mamòlèng, lèngnè: «Ba^sdō rai mè^s diò Nja^s Kanda òj. Ngang mataj ajamò, mamòlèngèng è^s dé^sōh awa^s bònòlōja.» Matoeasi, ba^s niba, èrè ja? «Tarén ajang^sō si oewila, ba^s oewila aratòmò Kandang òj. Inang èrè, nga haj ajangōja, ba^sdō moeabé^s; doema^sar ba^s oebea.» Daōkōmi sagalò toe^sa-toe^sa: «Béré abé^s Kandang òj!» Ba^sdō nitani. Soedanè mèria Sinafang, datoe^s è^s Toeàn Boom. Niōkōmi. Matoeasi sa^sa nitoetō Toeania è^s Datō^s Nja^s Noe èlè^s Datō^s Mbò èlè^s Datō^s Lépé: «Ara òbèn pēkarò-dāi? ara mila? Dibasònè aratò aja Nja^s Kanda, si niba^s isè ajanè.» Dataē datō^s-datō^s ia: «Atiēr aratò ajanè Nja^s Kanda. Ara sēbab? Nja haj ia bēdagang, ngang isè mangalònò awa^s bònòlia.» «Nga oewi ma^sa,» léng toeania sa^sa, «mamòlèng è^s Nja^s Kanda, ba^sēng dai mamòlèng Si Kandang. Miba èlè^s kata-rangannè, dibasònè mamòlèng Nja^s Kanda, ba^sēng dai mè^s Si Kandang. Jéngia, ntō^s dò Simoeloel, miamòlèng Nja^s Kanda. Nga sēnoe^s ba^s niba Si Kandang, miatoe^s mèria è^s Sinafang, oemangòria oekoerōng. Ara sēbab? Maraboes ia Si Kandangia.» Ntō^s dò^si Simoeloel, ba^sdōng niba Si Kandangia.

Eerst stierf de grootvader van Nja^s Kanda, achterbleef zijn grootmoeder. Toen kwam de oom van Si Kadang, hij had geen zoons, doch slechts twee dochters. Toen huwde hij met de grootmoeder van Nja^s Kanda. Toen nam hij tot zijn zoon

aan den vader van Nja^s Kanda. Hij slachtte een karbouw, verklaarde zijn zoon te zijn den vader van Nja^s Kanda, en deed dat de menschen elkaar verstaanbaar maken. Toen dat was afgeloopen droeg hij over aan den vader van Nja^s Kanda alle zijn bezittingen, klappers, karbouwen, rijstvelden, en woonerf. Daarop stierf de vader van Nja^s Kanda. Maar het is geleden naar mijn schatting veertig jaren dat e. e. a. kwam aan Nja^s Kanda's vader. Toen zijn vader was gestorven nam Si Kandang e. e. a. terug, hij zeide: «Jij krijgt de zaken niet Nja^s Kanda. Nu je vader is overleden, komen ze aan mij mijn klappers.» Uit, hij gaf ze niet, wat was het? «De nalatenschap van mijn vader (zijn ze) naar mijn weten, ik ken ze niet als uw bezit Kandang! Vroeger, toen mijn vader nog leefde, naamt ge ze niet; thans geef ik ze niet.» De ouderlingen berechtten de zaak: «Neem de zaken niet Kandang!» Hij luisterde niet. Het eind was dat men hier naar Sinabang kwam, en ze de zaak voorlegden aan den boomambtenaar. Hij sprak recht. Die heer vroeg aan Datoe^s Nja^s Noe en Datoe^s Mbò en Datoe^s Lëpé: «Hoe is het met hun zaak? Weet gij dat? Volgens het zeggen zijn het de bezittingen van den vader van Nja^s Kanda, welke zijn vader hem had gegeven.» De datoë^s-datoë^s antwoordden: «Inderdaad betreft het de bezittingen van Nja^s Kanda's vader. Waarom? Toen hij nog ongetrouwd was, verzorgde hij al die klappers.» «Als dat zoo is,» zeide de toean boom, «moet alles aan Nja^s Kanda komen, en niet aan Si Kandang. Geeft terzake een bewijsstuk af, vermeldend dat alles overgaat aan Nja^s Kanda, en niet aan Si Kandang. Dus, bij aankomst te Simoeloel, geeft ge alles terug aan Nja^s Kanda. En als dan Si Kandang de zaken niet wil geven, rapporteert ge dat naar hier te Sinabang, opdat ik hem dan opsluite. Waarom? Omdat die Si Kandang roofst.» Gekomen ginds te Simoeloel, stond Si Kandang de zaken niet af.

Raadsels.

1. Nga sara taë-taë wèrè: «Mangan mantai-tai.» Taë, araja chachannè? — Mahoekoer fò nòl!
2. Nga haj saò takò^s-takò^sõ. Soebò takò^s! «Oechoen-oechoen ba^sdoe laoeng.» — Antè^s manò^s!
3. «Mè^s-dèta^s òlòrnè, mè^s-õn lawélnè.» — Djanggoei^s!
4. Nga haj ndō saò takò^s-takò^sõja. Soebò takò^s: «Nga saò bòn ajō-ajō èrè, koea^s ia mèria^s-õn, dichawali mè^s-dèta^s.» — Òlòl bëlas tè^s taloeb.

5. Nga haj saò takò^s-takò^sia. Soebò achan: «Nga saò fòn ajō-ajō, timboel ia dò^si banòn Malajoe.» Araja chachannè? — Mata balal.

1. Er is een raadsel als dit: «Eten al poepende.» Antwoord, wat is de naam ervan? — Het raspen van klappers!

2. Er is nog een raadsel mijn. Probeer het eens te raden! «Afgevallen klappers zonder gat (waar de vrucht aan de steel vast zat).» — Een kippenei!

3. «Naar boven zijn wortels, naar beneden zijn» — Een baard!

4. Er is nog weer een raadsel van me. Raad eens: «Er is een vrucht deze, valt ze naar beneden, zoekt men ze naar boven.» — Regen lekkende uit het dak.

5. Er is nog een raadsel. Zeg het eens: «Er is een vrucht, zij groeit ginds in het Maleische land.» Hoe heet ze? — De zon.

Nàngā-nàngā.

Liedjes.

1. Aléng-aléng salatan,
Moejoeb moeala^s-ala^san,
Pa^sasò biloe^s si fēsang.

1. Komaan Zuidewind,
blaas en doe zachtjes voortgaan,
stuw voort het schip dat (ginds)
aan komt (zeilen).

2. Biloe^s rantjoeng bangkoeang
Disoesoen è^s éténg loean.

2. Het schip is scherp en van
bangko-hout
gebouwd aan den oever van de
rivier.

Diamòtèn mè^s Padang
Mangabé^s enèn plang.

Men zeilde er mee naar Padang
om te halen bonte kleeren.

3. Biloe^s rantjoeng bangkiréng

3. Het schip heeft een scherp voor-
steven en is van bangkirénghout
gebouwd aan den oever der zee.
Men zeilde er mee naar Singkil
om tabak en gambir te halen
en blandja om te huwen.

Disoesoen è^s éténg asén.
Diamòtèn mè^s Singkil
Mangabé^s bahōng gambir
Balandjònè mèchawil.

4. Aléng-aléng toenggarò,
Moejoeb moesafò-safò,
Pa^sasò da ka^s oewò
Mamòti sira mè^s banò.

4. Kom ZuidOostewind,
blaas zachtjes aan,
dwing
dat zij zeilen naar land toe.

5. Majang-majang koerēsēh,
Sa^sbét mòn anmò ifēh,
Sa^sbét an sēh-sēh
Mē^s dēta^s toematafēh.

5. Kiekendief met bonte veeren,
pak toch uw krabbenkostje,
pak het eten zachtjes
naar boven in den toematafēh-
boom.

6. Ka^s majang òj ka^s majang,
Sa^sbét mòn a^sō oemabang
Mè isè^s aj loean,
Mangèna^s biloe^s si fèsang.
7. Toe moedò laja baoeng,
Ngaja dèta^s liang seekoen,

Ngaja mangkarang soëdoeng,
Toefafanè mè^s boesoeng.
8. Biri^s-biri^s latiti^s,
Béré oemënggé^s!
Éta mengabé^s wé^s
È lëbang toeroehé.
9. Ka^s bòlëm,
Béré a^sō moeragam!
Samò taïla gënggëm.
10. Aléng-aléng toenggarò,
Pamanggél barat dajò,

Pa^sasò mè^s Samadoeò,
Mangabé^s salöntjōngmòh,
Salöntjōng kèròh-hèrò.
11. Aléng-aléng salatan,
Pamanggél barat silan,

Pa^sasò si afōngkar.
Niamòtèn mè^s Padang,
Mangabé^s salöntjōng plang.
12. Nga sangaōn ifan^sōh,
Nga soedoei^s-soedoei^s loemang^sō.

Ba^sdō oechitō-chitō.
Ènëng masènoe oechitō,
Sènoe^s bësang toean^sōh
Tènè banòn Malajoe,
Mangabé^s ba^sdoe-ba^sdoeng^sōh.
6. Zuster kiekendief o zusje kiekendief,
pak toch mij mee in uw vlucht
naar ginds naar de riviermonding,
om te zien de komende schepen.
7.
hij zit op een tak van den brood-
boom,
Hij schikt een ruikertje bloemen,
zijn zending naar de baai.
8. Vogel latiti^s,
ge moet niet weenen!
Wij gaan water halen
aan de put onder den toeroehé-
boom.
9. Zuster duif,
Gemoet mij niet grillig behandelen!
Gelijkelijk kunnen wij beheeren.
10. Kom wind uit het ZuidOosten,
roeper van den wind uit het Zuid-
Westen,
voer ons naar Samadoeò,
om te halen een broek voor u,
een broek van batik-goed.
11. Komaan Zuidewind,
roeper van den wind uit het
Noord-Westen,
drijf voort den vertrekkende.
Hij zeilt naar Padang
om te halen een broek van bonte
stof.
12. Ik heb een sirih-struikje,
staande aan een hoek van mijn
huis.
Maar ik pluk er niet van.
Eerst later pluk ik ze,
als dan komt mijn heer
uit het maleische land,
waar hij baadjes voor mij is gaan
halen.